

ÖTVENKÉT JÓ NAPBOL MULATSÁGOS EGY ÓRA, VAGY IS: FRANKFURTI UTAZÁSOM 1792-İK ESZTENDŐBEN.

Napi Jegyzésekből e' Könyvetskébe foglalta
MÁTYÁSI JÓZSEF.

Előljáróba.

Ezerhétszázkilencvenkettő nyarán Frankfurt sűrű házormai felé a Majna ó köhídján egy poggyással feltűnően megtetézett úri hintó iparkodott föl. Bal ablakán kihajló fiatal utasának köntöse a szembe kerülő németeknek eszükbe juttatta a porosz király huszárjait, kik nemrég húzódtak erre át a franciák ellen. Magának ez ifjú-nak ábrázata azonban idegenül tetszett itt: fekete a természetes haj, s a kerek orca pirossága sem hóka bőrre, hanem barnás alapszínre van festve; az amúgy sem nagy orrot nem engedi komoran kiállni az alatta domborodó bajusz, s ennek az e tájt exotikus számba menő növénynek két felpöndörődő hegye még feszültebbnek mutatja a szájszélek mosolyra álló izmait. Látszik a tágra nyitott vizslató szemmen, hogy itt neki minden újság: a strimflikötös parasztok inajárása, a hirtelen-szöke leányoknak szokatlansággal ingerlő idegen szépsége, a gyep-lúszáron hajtott ökörfogat, a Majnát körösztbe szán-togató személyszállító hajócskák . . .

A mi legényünk különösen ez utóbbiakat nézi nagy gyönyörű-séggel s csöndesen a bajusza alá dörmögi:

— Derék „vízi fiákkerek“ — s elmosolyodik azon, hogy ilyen illendő magyar elnevezés akadt a nyelvére, megkülönböztetni ezeket a fürge alkalmatosságokat a tiszai lassú komptól.

Majd, a parthoz közeledve, megakad ott a szeme egy göm-bölyü köépületen, melyből egy vastag gerenda kútgém módjára áll ki, emeli följebb, följebb az orrát, melyen ostorfa helyett erős lánc lóg, a lánc végén vödör helyett négy ágú fogantyú, az meg egy termetes ládát markol s odafordítja nagy okosan egy parton álló hajó fölé s a hajóra gyöngén, mint valami tojást, leteszi a tömérdék terhet.

Ez már imponál a mi magyarunknak — ilyen emelődaru nem volt még abban az időben látható a pesti Duna-parton — elkomo-lyodik s nagy reverentiával fordul a kocsi belsejébe jobboldali uti-társához:

— Nagyságos uram, miféle mesterség légyen az?

A megszólítottnak német plundrája csak olyan, amilyen erre-felé divat, parókája is mintha német parókás kezéből került volna ki; de bajusztalan ábrázatán éppoly barnaság ömlik el, mint társáén, s nagy szeme éppoly fekete, mint azé. A hosszú orr és magasan álló szemöldök merész, szinte nyögözően eszes tekintetet adnak öregedő, szikár arcának.

— Esméri ked Archimedes törvényét — szólal meg erdélyiesen zengő hanglejtéssel, s olyan exegesist improvisál az emeltyűkről és csigákról generaliter s ama mechanismusról specificce, mint valami professor; gesticulatio közben jobb vállával kissé előregörnyed, mint aki sokat ült már íróasztal mellett, szeme pedig fiatalos fényjátékkal kíséri beszédét, reflexéül azon képeknek, melyek agyában tolonganak.

Ki ez a két honfitársunk az idegenben?

Az egyik: gróf TELEKI József, Magyarország legeurópaibb mágnása; a másik: MÁTYÁSI József, Magyarország legchauvinistább poetája. Ez utóbbi mint titoknak kíséri az előbbit arra a nagy ünnepélyre, mely leszen ezen 1792-dik esztendő július havának 14-dik napján.

Nagy ünnepély 1792 július 14-én . . . mindnyájunk eszébe önkéntelenül a Bastille bevételének Mars-mezei emlékünnepe ötlík, mikor a már-már megszárlandó nemesek címereivel fölmaskarázott „hűbériség-fájá“-t a nemsokára kivégzendő király által akarja fölgújtatni a találékony gúnyú francia tömeg.

Ó, nem ilyen országháborodásra mennek a mi utasaink! A párizsi nagy nappal egy napon a frankfurti koronázó templomban a császári korona tétetik fejére Ferencznek, Magyarország fölként királyának. Őt fogja kísérni a magyar gróf főúri pompával és jobbágyi hódolattal, s ezt a koronázást és érte megtett utat fogja megírni az ő íródeákja. Útjuk nem visz már túl a Rajnán s domine MÁTYÁSI nem veszi már tolla hegyére a Rajnán túli eseményeket. Elég sok sensatiós mémoires készül odaát a franciaországi „zeneboná“-rői (boldog eleink szava): legyen ez a „frankfurti utazás“-ról szóló könyvecske Európa inneni fele hangulatának egyik szerény, de kedves emléke.

Mi, akik nemrég láttuk, szenvedtük hitványabb okok és tényezők forradalmát, óhajtva nézhetünk vissza arra a korra, melyben országok választották el hazánkat ama földrengéstől s lelkünk pihezésére válhatik olvasnunk a jó kedvű MÁTYÁSIT, ki, mialatt a Tuille-riákban a nép és testörök egymást ölik, azalatt prágai statióját „földi mennyecske“-nek találja egy „tót anygalka“ miatt, s mikor a párizsi nemzetgyűlés megfosztja Lajost a királyi címtől, akkor ő csak azért a „titulustékozlás“-ért zsémbel, hogy a maga rendjebeli magyar mennyecskeket a „becsúszott visszaélés szerént“ már „tekintetes ifjú asszony“-nak nevezgeti ez a módos világ.

Jártak volna csak a mi időnkbeli hintókon is olyan urak, mint gróf TELEKI József, s mellettük a nap krónikásai lettek volna olyan írók, mint nemes MÁTYÁSI József: nem sülyedt volna szennybe, veszedelembe szép Magyarország!

Hadd gördüljön elő hát az a régi hintó a múltak ködéből, s vigye magával fáradt lelkünket más időkbe, más emberek közzé, s hallgassuk a beszédes MÁTYÁSNak mulattató szavait.

(Szeged).

Mészöly Gedeon.

*

Az én Frankfurtba való Utazásomnak¹⁾ szerző oka és kezdő vége e' volt: Tudniillik értékre esvén a' Magyar Országi Fő Rendeknek, hogy Ő Felsőége, a' dicsőségessen meg koronáztatott Magyar Király, *Első Ferentz*, igen kedvessen és a' maga iránt már egész Európa bámulásáig meg bizonyított Nemzeti Szeretnek újabb és különös jeléül fogadná, ha némelyek, a' kiknek kedvek tartaná, 's környül állásaik engednék, a' Császári Koronázásnak pompáját, jelenléteikkel megtisztelvén, egészszé tennék: erre nézve, a' maga jó Fejedelmeinek kedve keresésében természettel telhetetlen Magyar Nemzetnek egynéhány Főfő Tagjai, idejeknek nyugodalomoknak és költségeknél kész fel áldozásával, magokat azonnal az említett Utazásra el tökéltették; kik is látomra 's tudtomra e' következendők valának:

Idősb Hertzeg Eszterházy, a' Tsászár' Választó-Fejedelmi követte;

Ifjabb Hertzeg Eszterházy,²⁾ annak fia;

Ifjabb Hertzeg Grassalkovits,³⁾

G. Pálffy Károly, az Ország Fő Cancelláriusa;

G. Zichy Károly, Ország Birája;

Ürményi József, Personalis;

G. Károli József, Szathmári —

G. Forgács Miklós, Nyitrai —

G. Teleki József,⁴⁾ Ugotsai —

B. Orczy László, Abaújvári — Fő Ispányok;

G. Berényi György;

B. Podmaniczky József;

Tisza László — és

*Ifjabb Kászonyi*⁵⁾ — Nemes Urak.

Ezek között, az előbbi sor szerint a' Kilentzedikkel, Hazánk egyik Fő Tudósával (ki mellett a' Titoknokai Hivatalt, éppen el indulásunknak hónapjában, harmadik esztendőre folytattam) Szerentsém volt nekem is, ama derék elméssel viselő Anyának a' Német Birodalomnak nagy részét, Európának azon nevezetes

¹⁾ MÁTYÁSI Józsefnek „Frankfurti Utazásom” című műve a maga keze írásával megvan a M. T. Akadémiának kéziratárában *Földl. 4-r, 10. sz.* jelzet alatt: 4-rét 37 számsz. lap. Ezt az eredeti példányt SZINNYEI „Magyar Írók” lexicona nem ismeri. Megvan másolatban a M. N. Múzeum és a Kécskeméti Collegium könyvtárában is. (M. G.)

²⁾ Az idősb ESTERHÁZY herceg: PÁL Antal (1738—1794), az ifjabb pedig: MIKLÓS (1765—1833), a „Fényes”, az Esterházy-képtár alapítója, HAYDN pártfogója, NAPOLEONnak kiszemeltje a magyar trónra. (M. G.)

³⁾ Az utolsó GRASSALKOVICH, a koronázáson szintén jelen volt herceg ESTERHÁZY MIKLÓS hugának férje — a két sógor méltó egymáshoz a pazarlásban. (M. G.)

⁴⁾ SZINNYEI József a Magyar Írók-beli Mátyási-életrajzban tévedésből TELEKI helyett FEKETE grótot kísérteti Frankfurtba MÁTYÁSIval. (M. G.)

⁵⁾ KÁSZONYI József, ki tagja volt a korona Budára hozatalakor a pestvármegyei ügyvezett palatinalis bänderiumnak is 1790. febr. 21. (Lásd: *Carmen de Sacrae Apostolici Regni Coronae Reditu Budae*, MDCCXC., X. lap). (M. G.)

Darabját, futólag körül tekinteni; mely útamban, vagy inkább úgy szólván, regtemben látott hallott tapasztalásim, ámbár rövid állapotásaink miatt kevesek és csekélyek legyenek: mindazáltal, mivel a' mult dolgoknak emlékezete idövek kedves, kívántam azokat magamnak, a' napok és történetek rendi szerént, e' következendőkben fel jegyezgetni. Úgymint:

28-ik Juniusban Pestből ki indulván, az napi Statioink voltak e' következendők:

Vörösvár, 1^{1/2}.

Dorog, 1^{1/2}.

Nyerges Újfalú, 1.

Neszmely, 1.

Komárom, 1.

Áts, 1

Gönyű, 1. Itt meg háltunk. Azután

29-ikben ezek:

Győr, 1.

Ötevény, 1.

Moson, 1^{1/2}.

Rajka, 1.

Köptsén, 1. Midőn, ezt el haladván, egy *Wolfsthal* nevezetű Helyhez közelgetnénk, parantsolá az Úr, hogy mikor majd amaz épületnél, mely előtt az a' paraszt kút gémi forma Fa látszik, bennünket meg állitanak, az abból előnkbe bukkanó meg hatalmazott Utonállók számára vessek a' földre három húszasokat. Oda érünk; meg állunk; ki búj a' házból egy pár Toprongyos kalap le véve, gazdag úti készületünkből által látván hogy Urak vagyunk, 's késleltetésünket és úti portékáink fel hányását, minthogy az egyéb aránt Ő Gorombaságoknak szabadságokban állana; ajándékkal fogjuk meg váltani; le szörök négy Tizesben, hogy a' pengésből és darab számból többnek tessenek, két húszasokat, mert hármat nem hogy nékiek de érettek is sokallottam volna; melyet látván, ők is tsupán az Utazó nevét tudakozták, 's szerentsés útnak kívánása után, első lábaikkal a' postalegénynek induló jelt adtak. Meg nem állhattam, hogy mentünkben az Urral, ezen előttem vissza tetsző Jelenésnek okáról és környül állásiról ne értekezsem. A' kérdések és feleletek köztünk ekképpen váltódtak:

— *Én*. Mire való volt ez a' pénz szórás? hiszem illyet csak a' Primás és Püspökök szoktak a' Falukon által mentekben tselekedni.

— *Gróf*. Mi, úgymond, itt és most nem magunk multságáért, vagy nagyzásáért, vagy a' nép allyának hozzánk édesgetéséért vesztegettünk, mint azok a' kiket Ked emléte: hanem ama példa mondásnak bölts tanátsát követtük: *Vess az ebnek, nem ugat.*

— *Én*. Valóban, mondám, úgyis veténk eleikbe ajándékunkat, mint az ebekkel szokás bánni, de miért nem adtuk kezekbe?

— *Gróf.* A' kérdéséből ki tetszik, hogy Ked a' Hivatal és Tisztviselőkkel való bánásban tapasztalatlan. Jól emlékezhetik Ked, hogy az egyenes szívűségben hasonlíthatatlan Második Jósef, kemény büntetés alatt meg tilalmazta a' részre hajtó ajándék vételt. Azolta az Itélők és Tisztek, az Igasság szolgáltatással 's Kötelességekkel nyilván kuptezkedni nem bátorzkodnak; az Urak, az ajándékot nyújtó Úgyesbajost magok elől el pirongatják; hanem a' kik jobban értik mitől döglök a' légy, az aranyakat és egyéb drágaságokat, vagy az Aszszonyságnak ajánlják, vagy akartva az asztalon felejtik; az eleségre tartozókat pedig tsak a' Kuftsárral vétették el. Ilyen formán tselekedénk mi is; e' szerént már azokat a' ki tanult gaz embereket, semmi szemmel látott tanú nem vádolhatja hűségek el adásával; de a' magok lopáshoz szokott 's külömbenis a' borból soha ki nem józanodható lelkek esmérete se háborgatja őket, mert a' pénzt nem kérték, hanem mi el ejtettük; nem vették, hanem találták; Urok hasznával pedig öök leg kevesebbet törődnek: 's a' bűnüket Gyónás által a' Papjaikkévá teszik.

— *Én.* Hogy neveztetik az a' Hivatal?

— *Gróf. Maut.*

— *Én.* Mit értsek ezen a' matska hangon?

— *Gróf.* Röviden azt, hogy ott lévén Austria és Magyar Ország közt a' határ, Kednek semminémű Hazájabeli neveléseket, terméseket és miveket, Kereskedés végett, sőt annak féltése miatt, maga szükségére se szabad, nagy fizetés nélkül ki hozni; a' Külföldieket ellenben bé vinni nem szabad. Másként, ha valaminek ki vagy bé lopásában érettetik, Jószága vesztésén fellyül birsággal is büntettetik. P. o. Egy pár Magyar Országí Ökör 15 forintokért lépheti által azon lineát, egy akó borért fizet ked egy forintot, 's minden lat dohányért ugyan annyit 's a' t.

— *Én.* A' ménköt, pedig nálam egy font aprított dohány vagyok.

— *Gróf.* Vas a' feje Kednek: ha előre tudtam volna, dohányostól együtt le szállítottam volna Kedet a' Hintómról. Köszönheti Ked a' három húszasnak hogy kár és szégyen nem ért bennünket.

— *Én.* Kettőnek, kettőnek, Nagyságos Uram! tsak annyit adtam azon Kótzipóroknak.

— *Gróf.* Ámbár nem akaratommal, de ott jó helyen gazdálkodott Ked — Ez a' telhetetlenség találmanya okozza, hogy sok Hazánkbeli Jók helyett, külföldön rossz szerekekkel kelletik meg elégednünk, 's viszont Honnyunkban az idegen Jókat nem használhatjuk — Ez a' gátja Kereskedésünknek — 's a' mi leg kárössabb, ez maga elegendő mód a' szomszéd Nemzeteknek egymástól való idegenítésére — De hól rejtette Ked el a' dohányját?

— *Én.* (Akkor a' Grófnak ki jelenttem, de most meg nem írom, ne hogy azok a' hitvány publicánusok valahogy meg tudván, kotorászásokkal valakin tsúfot ejthessenek útasításom után. Elég az, hogy annakutánna sokáig háladatos-

san füstölt pipám a' tiltott dohányból a' kedvező történetnek. Bé vitelét pedig azért nyilatkoztatom ki, hogy ha az Austriaiaknak ennekutánna hasonló jó füstöt nagy orraikkal nyelni szerentséjek lészen, abbéli boldogságokat, két húszasos hitű lelkű *Mautosáik*nak tudhassák köszönni) Mondám továbbá, hogy miért nem választottunk más szabad ki menetelű útát?

— *Gróf.* Hol, 's mellyiket? Iha tsak a' levegőt nem. Köröskörül mindnyáját hasonló vigyázat őrzi. Minekutánna egy Nemzet ki találta, az egész Európai kereszténység egyformává kívánt ezen tekintetben lenni: 's tán ma holnap minden faluban *Maut* áll fel.

— *Én.* Még egy szót Nagyságos Uram! Boszszúságos velem bánások ez az Idegeneknek jótétemért, hiszen nekik használok én azzal, hogy a' húst, bort, gyapjút 's egyebeket költséggel fáradsággal helyekbe szolgáltatom: annak árát is pedig, nagyobb részében az ő míveikért és terméseikért ott hagyom.

— *Gróf.* Mind igaz, de még hasznosabb nékik, Iha azért is meg sartzolhatják *Kedet*, hogy *Kedtől* venni, 's *Kednek* el adni méltóztatnak. Ők pallérozottak lévén, nem tépelődnek azon a' gyengeségen, hogy mint éljenek mások, hanem arra vigyáznak hogy ünde vagy unde egyedül magoknak legyen a' téjbe mit aprítani. A' gondolkodása módjából ki tetszik, hogy *Ked* szívében nemében *tsupa Magyar*, 's ugyan azért embersége 's igazságoskodása miatt szegény — *Ezen* szók után bé nyele bennünket

Altenburg, 1. mellyután következtek,

Regelsbrunn 1.

Fischament 1.

Schvekat 1.

Béts, 1. holis azon éjjel és

30-ikban Bizonyos úti készülétekre és jobbításokra nézve tartózkodtunk.

1^a Júlii Bétsből útnak eredvön, akkor nap Felső Austriában e' következő Statioink voltak:

Burchersdorf 1.

Sigvartskirch 1.

Perschling 1.

S. Pölten 1.

Mölk 1^{1/2}.

Hemmelbach 1^{1/2}. hol azon éjjel meg háltunk.

Itt egy ékes ábrázatú. 's már az Anya tzipőjét a' leg vékonyabb kaptzárais meg viselhető *Nánika*, a' *Konyhában* (hol ő, a' mint parantsoló szavaiból észrevettem, de nem sokára maga is ki jelentette. szolgálók *Fejedelem Aszszonya* vala) velem egy pipa gyujtás alatt meg esmerkedvén, bájoló jelességével, 's maga bátor alkalmaztatásával azt a' tsudát tette, hogy minden Magyaros rá tartásom melletti,

nemtsak akkor gyujtott pipámat a' konyha mellett lévő oddal szobában ki szivtam, hanem pipám meg hüléséti vagy fél óráig ugyan ott vártam, és szokásom ellen másodsor is rátöltöttem. Értelmes és tiszta szó ki mondásaiban, nagyobb rész Németiség módjára, az orrát nem beszéltetvén, és sok nyelv tanulásra 's ékes izlésre szükséges ki fejezéseket, egészen ajakaimhoz értetvén: mintegy három órai *Oralis Traditio*iból szájról szájra adott mézes letzkéiből, többet tanultam németül, mint *Faber, Hirschius, Pomey, Hederick, és Scheller* Szótárjaiból, egész életemben; 's valóban azon Tüzes nyelvetske tsudájának köszönhetem, hogy azután az idegen nyelven mindenütt folyvást beszélhettem. Ennek a' Leánykának, legelőszöris különösen meg tetszett az a' hibám, hogy az r *betűt* természettel selypessen mondom ki; állította, hogy az nékem felettébb illik, 's hogy velem örömet nyelvet tserélne; kész akartva válogatta az r betűs szókat 's ki mondásokban követte Belgaságomat: mely tsüfolodásért minékutánna tölem tsókkal és mejje tapintásával fenyítettett volna, azután még sokkal inkább meg átalkodott majmolásomban. Fenyegtettem, hogy ha gúnyoláson túl meg nem szünné, keményebb zaboláló eszközt vennék elől: nevezetessen emlékeztettem azon módra, mellyel az egyszeri Anglus Lord a' Fáját lopogató Leányt Büntette: de a' törvényemmel tsak büneinek számát szaporítottam. Melly példából láthatni, hogy *Cornelius* Elöljáró Beszéde szerént, mindenütt és mindenkor, a' közönséges szokás teszen valamely tselekedetet diszessé vagy illetlenné; következesképpen a' *Nagy Friderik* mondásaként: *De gustibus non est disputandum*: Az Izlések felett nem kell versengeni.

Annakutánna mind méjjebb bátorságba merülvén, sokszori reám tekintései 's mosolyodási után, arra mert inteni, hogy a bajuszomat kaszáltassam le, azt adván indító okul, hogy az által magamat a' nézésnek tiszszerte kívánatosabb tárgyává tenném; sőt úgy sokkal is bővebben fognám a' Német Országi mézet kóstolni, mivel az ő Nemzetebéli méhek, a' sima szájakra örömebb repülnének, nem bírván mind egyaránt az ő türelemével és bátorságával — Ámbátor az efféle kellemetes tanátsbeli Személyeknek hibás javaslasaitis, gyakran fogatosokká teszi bennünk, a' mi Nemünknek Ő irántok valo természeti hajlandósága: mindazáltal elégtelennek tetszvéen előttem, 's tsupán egy estvéli nyalánságért méltánis, az ő oka arra, hogy az által olly Nemzeti szokás ellen el követendő meg bősáthatatlan bünre engedjem magamat bírattatni: tehát inkább az ő Potifárnéi Késértetének Józsefi állhatatossággal ellent állottam. azt felelvén, hogy Ő Szépességének rólam érdemem felett való gondoskodását, melly szerént formám lehetőbb ki tsinosításának 's magam hathatósabb kedveltetésének módjára oktat, tanitványi tsókolódzó háladatossággal köszönöm, de ez úttal azt hasznomra nem fordíthatom; mert

Egy az, hogy természetemmel ellenkezik az a' puhaság, hogy magamat mások szeméért pipérezgessem;

Más az, hogy az én gondolkodásom módjával meg nem egyez, magamat egyebek előtt személyemben olly móddal kedveltetni, a' millyenél fogva magamnak nem tetszeném;

Harmadik az, hogy a' bajusz nekünk, mint férjfiaknak, az Aszszonyi Nemtől különböztető jelünk: mint Magyaroknak pedig Nemzeti ékességünk lévén, (vagy ha: szintén motskunkis) kötelesebb vagyok magamat Nemem és Hazám eredeti kényéhez, mint más Idegenek erőltetett izléséhez alkalmaztatni: anynyivalis inkább, mivel Amannak anyai kebelében élni halmi, emezeknél pedig tsak látogatólag kívánok szélyvel tekinteni;

Negyedik az, hogy valamint ő nálok az r betűnek selypes ki mondása kellemetes hibának tartatuk: úgy ellenben nálunk a' kopasz orralya dísztelennek ítéltetik, és én a' miatt otthon a' *Korts Magyar* nevezetet viselni éppen nem kívánám;

Ötödik az, hogy én tellyességgel ellenkezőleg lévén meggyőzöttetve annak szépségéről, a' mi ő előtte rútnak tetszik belső érzésem ellen való jó tselekedetre nem lehet 's nemis akarok kényszeríttetni;

Hatodik az, hogy a' garasos Német Borbélyok, egy átaljában, a' poltránális alább, sőt a' beretvájoknális kevesebbé értenek a' beretváláshoz; úgy mint a' kik tsak harmadfél napi sarjú szakállatis nem tudnak betsületesen le takarítani; következőképpen nem lenne bátorságos őket egy öt esztendős bajuszba bele állítani, különben félhetnék, hogy ezen mostani meg dült fű forma bajusz helyett, serte módon álló szörrel tarlósitának meg az orrom allyát;

Hetedik és utolsó az, hogy a' bajusznak az ékesség mellett hasznais vagy; különben a' maga míveiben haszonra vigyázó bölts természet, azzal a' felső ajákat meg se prémzette volna — Azt tehát nem tellyességgel le koppaszítani, hanem inkább a maga szükséges és illendő szélében hosszában tartani köteleztetik az okos ember.

Ezen prédikáziómmal annyira meg elégedett az én szerelmes Halgatóm, hogy nem tsak a' bajuszomat lábán engedte maradni, hanem ígérte is, hogy egész ott létemben reám kedvetlenül nem fog tekinteni; sőt magát arra a' Nemzeti türelemre ajánlotta, hogy ennekutánna senkit a' maga bajusz iránt való vallásából ki téríteni nem igyekszik; 's azonkívül a' jeles Ifjú Jövevényektől való irtózásátis, bár különben bajuszosok lesznek is azok, többé érezni nem kívánja — Ebből látnivaló hogy a' rendesen és világosan (etiamsi de lana caprina⁶⁾) mondott szó, győz és szelidít. De nemis hosszassan boldogíthatta volna szegénykét, a⁸ kopasz ajakaimról nyalandó gyönyörűség is, mert

2^a Julii, egymásnak örökre jó egészséget kívánván, tovább útaztan, e' következő Helyeken által:

Amstetten 1.

⁶⁾ „De lana caprina: Deák példamondás, olyankorra illő, midőn valaki csekély dolgon tépelődik, vagy fontosság nélkül való Tárgyat vitat, a' mikre a' Magyar azt szokta mondani: *Kisebb gond is nagyobb annál*“. (Lásd MÁTYÁSI: *Kalászkaparék* 215. l.)

Strengberg 1^{1/2}.

Ens 1.

Kleine-München 1.

Wels 2.

Laubach 1.

Unterhaag 1^{1/2}. E' volt végső Statioánk Austriában. Azután Bavariában az első:

Ried 1.

Altheim 1^{1/2}.

3^a Julii következtek ezek:

Braunau 1.

Marchl 1.

Oetting 1^{1/2}.

Ampfing 1^{1/2}.

Oberhaag 1^{1/2}.

Hohenlinden 1.

Parschaf 1.

München 1. Deákul, *Monachium*. Ez a' Bavariai Fejedelemségnek Anya Városa, a' Választó-Fejedelemnek rendszerént való Lakó-helye, ámbár az jobbadán *Nimfenburg* nevezetű Mulató Városában, *Monachium*hoz egy órányira, szokott tartózkodni; melly Város, ha a' nevét valósággal viseli, az izlés Jupiteri.

Itt szállottunk az *Arany Szarvasnát* a' belső Városban, melly Vfogadóban különösen meg tetszett nekünk az a' rendes szokás, hogy az Asztalnál Férjfi szolgálk helyett, ékes termetű ábrázatú és öltözetű Leányzók udvarolnak, kik szemet tsiklandoztató tsinosságokkal, kellemetes szűnyog hangjakkal, serény és tiszta szolgálattal, sokkal nagyobb étel kívánást és vidámságot (mellyek az étkeknek leg ízet adóbb fűszerszámai) szerzenek a' Vendégekben, mint, tisztességgel említvén, a' Kelnerek, kik többnyire szennyves szeles és goromba viseletűek; annyiban pedig mind Antikristusok, a' mennyiben nem a' vizet változtatják borrá, hanem a' bort vízzé — Ugyan a' fellyebb ditsért Szép Tseléd teszi, a' Külön Szobákbeli Vendégek körül is, az egész huszonnégy órákban kívántatható akarmelly szolgálattokat. Ilyen Személyeket nyoltzig számláltam, 's azért még sem tapasztaltunk ottan nagyobb drágaságot mint egyebütt; nem úgy mint Pesten, a' hol ha valamellyk *Herr Virth* egy vagy két *Ganimedissát* tart, azokhoz bíztatván, a' romlott vagy fele víz borát, leg alább annyi krajtzárokkal fellyebb méri — Távól légyen pedig az is, hogy valaki a' fent írt Arany Szarvasbeli Münchener Leányokat Ringyóknak vélje, mert azok, a' parasztságtól meg válva, mind Magyar Menyaszszonyi szemérműek, és úgy is betsültetnek, mintha az érdemes Vfogados Urnak saját Kis Aszszonyai volnának. Avagy tsak én semmi rosszszat körülök nem tapasztaltam.

A' következendő napot ottan töltvén, a' Várost meg nézegettem; Nagyságánál nagyobb a' kiessége, lakásra kelemetes, és egészséges helyheztetésű, épületeire nézve pedig Béts és Pest Buda után méltán tehetem — El jártam annak nevezetesebb Helyeit, úgymint a' Fejedelmi Házat, Mulató Kertet, Fegyver és Kints Tárt, 's az Udvari Kápolnát — Az épületben figyelemességet érdemel egy Tornász, melly Dédalusi elmésséggel ki vagon rakva különbféle virágokra 's színekre apró Tsigaházakkal — A' Szobái arany varrású bársony szőnyegekkel lévén borítva, arannyal tapasztottaknak lenni látszanak; minden házi eszközök, drága értékűből kövekből fákból alkottattak, egyszóval az egész palota belől a' Királyi pompáig és fényig kevély — A' Fegyver Tár sokkal tágasabb és rakottabb mint szép, de tsak ugyan egy Választó Fejedelmetskének több, mint az ember látatlanba godnolná. Midőn annak Gondviselője egyet mást mutogatna, tudakoztam, ha vagon é benne Magyar kard is? Azt felelte hogy *ninszen*. Hát, mondám, miért nem fogtak ott egynehányat akkor, mikor leg közelebb a' Magyarok Maria Thresia Perének el intézése végett Baviariát meg látogatván, Nagy Sándorként oldozgatták a' Successio⁷⁾ Gordiumi Tsomóját? *Azért*, úgymond, *mivel nem a' markolatjával hanem élivel hegyivel nyújtották*. Ugy vettem azonban észre, hogy az ő akkori sérelmeket már az idő megorvosolta, és 'annak emlékezetét a' feledékenység bé bőrdzötte, mert még nem igen régibenis ottan olly gyűlölséges Fene vadnak és rettentő nevezetnek tartatott a' Magyar, mint hajdan Rómában *Hannibál*, kiről a' mondatik, hogy ha a' siró gyermeket így üjsztette az Anyja: *Fattyú! halgass, jön Hannibal!* féltében a' sirást el hagyta: most ellenben minket egész bámulással, szeretettel, tisztelettel fogadtak — A Kints Tár ritkaságainak le irására napok és az árroknak fel vetésére könyvek kívántatnának. A' széles világ gyönyörűségeit fel csemegéző szemnekis volna abban az egyszeri jól lakásig mit enni, és a' drágaságokon legelésző bámulásnak is minn kérődzeni az el fáradásig — Az Udvari Kápolnában alig találunk helyet és rendet, a' hová 's miképpen ralkosgassák a' töménytelen szent tzifraságokat. Láttam ott ollyatén apró remek darabokat, mellyek nagyító füvegen által szemvakító és ember életét magokra tékozoltató mesterséggel metszettettek: de nevezetessen a' Templomi ritkaságok közt történetből szemembe tünt egy Erekye, melly iránt tett kérdésemre azt felelte a' Gondviselő: *hogy az Nepomucenus Sz. Jánosnak, a' Vizek birodalmában Neptunus Örökösének tsontja volna, 's ámbár kitsinyis; mindazáltal milliónál fellyebb betsülletnek azon drága szerek mellyekbe foglalva tartatik: életében, úgymond, az egész ember ennyit nem ért*. Mi ezen ő mondását, mint Bavarusét, azt is pedig Templom emberét, el halgatva bámultuk: és szállásunkra térénk, a' fent meg irt Leánykák által meg terített asztalhoz.

⁷⁾ MÁTYÁSI Münchenben járta előtt ötven esztendővel foglalták el azt a várost magyar pandúrok, huszárok, az örökösödési háborúban. (M. G.)

Még egy tsudálatos szokást tapasztaltam a' falusi paraszt épületek módjában, melly majd egész Bavariában közönséges: tudniillik, hogy a' Cserepezésen fellyül szál deszkákat nyújtogatnak végig, és azokat le szegezés helyett nagy kövekkel nyomtatják meg, melly miatt igen lapos málé fedeleket tsinálnak házaiknak. Noha ugyan ezt a szokást, minthogy okát kérdeni el mulattam, átáljában ostobának mondani nem merem: mindazáltal nevetségesnek tetszett: és ha valamely Bavarusra meg hosszszonkoddtam, tsak azzal szidtam, hogy *a' zsidelszege hulljon fejére!*

5.^a Julii folytattuk útunkat im e Statioón:

Swabhausen 1^{1/2}.

Eirathsburg 1^{1/2}. és e' volt utólsó Bavariában. Onnét érkezénk a' Schváb Földre, hol első ló változtató Helyünk vala.

Augsburg 1^{1/2}. deákul, *Augusta Vindelicorum*. Ez egy Német Birodalmi Szabad kereskedésű roppant Város, a' Lutherána Vallásnak eredeti Honnya, mellyről *Augustana Confessionak* neveztetik, 's a' hol mostanis az az uralkodó. Ebéd kedvéért meg állapodtunk a' *Három Királynál*, de mindjárt az asztal mellől szekerbe kelletvén ülni, ottan semmit nem tapasztalhattam: hanem minthogy éppen Országos Vásár vala, híréért egy páltzát vásárlottam, és attol fogva hordoztam Birodalmi, de az ebeken, és néhány kutya nélkülis ebeken kívül, senkit nem igazgató páltzát kezemben. Továbbá

Zusmerhausen 1^{1/2}.

Pünzburg 1^{1/2}. Itten mig a' posta ki 's be fogott, egy bűtoros vén aszszonytól, holmi aprólékos jeles tsont miveket vettünk, olly tzállal, hogy azokkal majd otthon az Urfiaknak 's Kis Aszszonyoknak kedveskedünk: de beféjek vesztettünk, a' mint alább ki fog tetszeni.

6.^a Julii, Utunkban estek ezek:

Ulma 1^{1/2}. Ez is Birodalmi szabad 's gazdag kereskedésű város. Tővében folyik a' Duna, de még ottan tsak Dunátska, mert igen kartsú mint a' kígyó a' farka felé: nemis tsuda, mivel annak forrása ezen Tartományban *Doneschingá* nál vagyon, és még eddig nem igen tehetős jobbágy Folyóvizek szaporítják adajokkal Uralkodó Folyamatját. Tudni kell tehát, hogy a' Duna eredetére nézve Sváb születés, szegényen jön Magyar Országra, és ott gazdagszik meg, mint egyébb Hazája fiai is szoktak.

Westerstetten 1.

Geisling 1.

Göppingen 1.

Blockingen 1. Itt foly el a' Necker vize, mellyen által egy tsupán egy bolthajtáson álló fa hid vagyon. Ezen viz mentében terem, az az emlékezetes: és valóban is meg lehetős *Necker-Wein*,

Stuttgard 1. Erről a' ditső Városról, ha többet nem szólnék is anná, hogy ez a' Vürtembergi Hertzegségnek, annak az Európai Jupiterek és Mársok

számára Júnókat és Vénusokat termő Tartománynak⁸⁾ Anya Városa: tsak anynyibolis ki-ki képzelhetné, minémű lehessen annak a' maga különös Úriságáról nevezetes Fejedelemnek lakó helye. Az ő Studgardi Palotája, oly egyenlően vetelkedik a' Királyiakkal, hogy ha nem győz is, avagy tsak amazoknak ditsőségétől, a' maga fényét nem tsak el nyeletetni nem, de tsak meg homályosittatni sem engedi. De a' mi több, vagynak ugyan azon Hertzegnek, Stuttgárdhoz közel, egy *Solítüd* nevezetű Kertje, és ugyan attól mintegy két órányira, egy *Ludviksburg*, nevű mulató Városa. Mi azoknak kedvéért egy napot késvén, azt azoknak látogatására reális költöttük a' leg-nagyobb nyereséggel. Mert láttuk azt a' Kertet, mellyet a' Föld gyönyörűségeinek 's kies helyeinek bűvári, az egész világra mernek vetni; ha a' mesterség a' természetet tökéletesíti, ehez képest az Ádám Paraditsoma tsak közönséges Ómás Szívás lehetett: a' lehetőség magosságára hágott Kertészi tudomány, semmit ebből ki nem felejtett, a' mi egy emberi ész 's kéz által készíflhető Elyseumnak tökéletességül tulajdoníthatatik: itt lehet szemlélni, melly bámitó formákba tudja mintegy önteni a' plántákat, és melly hitel felett való kötelességekre erőltetheti a' vizet, az azokon uralkodó emberi böltsesség: egy kívül belől Felséges palota, abban annyi számtalan ezrekbe került házi eszközök, egy muzsika mesterhez foghatólag olavírozó óra, egy háromszáz nyoltz lóra készült pompás istálló (hol minden ló faránál az oszlopbol egy egy fábol faragott de igazi szarvakkal ékesített Szarvas fő nő ki nyakastol, a' szájából zöld Szarvas nyelvű fü levele nyúlik ki, és a' lónak neve azon írva olvastathatik) 's több efféle Dáriusi készségeik, tsak nem a' bámulásnak só bálványává változtatják a' nézőt — Láttuk továbbá azt a' várost, mellyről bátran azt mondhatni, a' mit a' Zsidók Jerusálemről: *A' Nagy Hertzegnek Városa, mellynek e' földön nints mássa*. Meg vallom, hogy a' gyönyörűségeitől érzett elragadtatásomban, tsak nem azt mondtam Sz. Péterrel: *Tsindljunk itt hajlékot*. Egyszóval ezek ollyetén újj kapuk, mellyekhez velünk együtt minden erre utazók méltán álmélkodó borjúk lehetnek. Ne vélje pedig senki, hogy ezek nagyító sívegen által mondott magasztaló beszédek légyenek, sőt bizonyosokká tehetek az iránt mindeneket, hogy akar melly fenn pengessemis én a' ditséretnek húrjait, azokat valóságos érdemekkel mérközhető hangonis tsak alig, annál inkább pedig magossabban, éppen nem rajzolhatom.

Itt Stuttgárdban szállottunk a' *Zöld ház* tímerű Fogadóhoz. Történt hogy egyszer az ablakon ki tekintvén szemembe tünt az útszán egy pár Magyar Huszár köntösben öltözött ember. Örömömben tsak nem az ablakon repültem hozzájuk, a' midőn hirtelen meg láttam, hogy térden alol, a' mint a' Strinf kötő szoritja, vastagabb a' szárok mint a' tzombjok: mellyből azonnal észrevettem, hogy nem földieim, hanem tsak udvari pompa kedvéért magyarosított állortzák légyenek.

⁸⁾ Célzás arra, hogy FERENCZ császárnak akkor már elhalt első felesége WÜRTEMBERGI hercegnő volt. (M. G.)

El indulásunk alkalmatosságával, a' Keiner, a' mint ki fizettem, siettemben a' vissza adásban egy forintig meg tsalt. Pusztuljon ki a' költségből annyira, hogy az egy pénzt se fizethesse meg koldulás nélkül Káronnak,⁹⁾ a' Styx partján kóborlandó hamis lelke!

8^a Juli, a' Statióink voltak:

Entzweigen 1 $\frac{1}{2}$.

Knittlingen 1 $\frac{1}{2}$.

Bruchsal 1 $\frac{1}{2}$.

Viseloch 1 $\frac{1}{4}$.

Heilberg 1. Deákul, Heidelberg. E' még Hazámban esmeretes Hely volt előttem, a' benne lévő híres Académiáról, és arról, hogy a' Reformatusok Catechismusának hazája — Későn érkezésünk és korán indulásunk miatt, nem leheték tiszteletére ama Trójai faló tsuda társának, annak a' pokol öblü hordónak, n.e.ly, a' mint nem is tudom hol 's kitől hallottam, 3000 akós. Ha való, tehát az, egy olly sok világi Bóltsek 's papi Tudósok Athenásába méltán illő edény a' nagyságáért, de bor bőségére tekintvén, inkább Magyar mint Német Országba való volna. Egyébbaránt, *fides sit penes auctorem*: én inkább annyi akó hittel el hiszem, a' mennyi seprő nélkül bele férne, mint többször látására mennék — De halljuk tsak, mint jártam itt, a' történet igaz: Nap enyészet előtt valamivel érkezünk Heidelbergába, 's bé szállunk a' *Három Szeretsenhez*: én hogy a' világosságot megnyerjem, azonnal elindulék a' városban széllyel tekinteni; azonban addig bódorgok, hogy el setétedett, és én el tévedtem; tapasztalván, hogy a' nyomomom vissza menni nem tudok, kérdem egy körülöm sompolygó, 's a' mint utóbb ki fog tetszeni tőlem Filialis Stola fizetést reménylő Pendelbergaitól, ha vallyon jól tzelezok é a' Három Szeretsennek? Azt felelé, hogy nem szintén jól, de majd itt 's amott erre meg amarra térjek; különben, úgymond, jobb leszsz el vezetnem az Urat úgyis útamban esik: azzal karon ragad 's megyünk: távol esvén már a' hely, sokféléről beszélgettünk; tudakozódott öis egyről másrol egész maga kedveltetésével: erőltetve nevetett a' minék nem kellett; szántszándékos el erőtlepedésében reám dőlöngélt, hogy a' költsönös reá dőlést velem meg kívántassa: egyszer meg állit mondván: Ime itt a' Nagyságod szállása! én köszönni kezdém kalauzságát és bútsúzni: akkor az én Vezér-tsillagom engedelmét kére, hogy ne nehezteljek ha valamit jelent; vélvén hogy talán további mulattató társaságával fog kínálni, tsak bizvást tessén parantsolni, felelé; ő pedig, méltóztasson úgymond az Ur, fáradtságomért valamit ajándékozni; el álmétkodtam reménytelen fel tételén az én Dámámnak, annyival inkább hogy útját arra lenni mondotta; de vévén észre: hogy pénzre és bizonyosan nem kéz tsókolásra, vagy egyéb ollyas

⁹⁾ „Káron, a' költemények szerint volt Pokolbeli Révész, a' ki a' megholtaknak Lelkeit a' *Sticksz vizén*, melly a' más Világra mentekben útfokba esett, egy kopott Ladikon 's darabját egy egy pénzért által szállította. Azon Rév-bért a' Halott szájába szokták temetéskor tenni.“ (Lásd MÁTYÁSI : *Baráts.* 418. l.)

sovány matériája udvariságra volna szüksége, tiz krajtzárig a' markába rezeltem, 's azzal ő, tudja hova, én pedig mi hozzánk, el ballagánk. A' szeg, mint szokták mondani, a' zsákból, de a' szükség látom a' selyembőlis, ki ütj magát.

Ezen várossal együtt, Schwáb Országot is el hagyván, által menénk más nap a' Rajna mellyéki Kerületbe, a' hol következett:

9-a Julii:

Heppenheim 1^{3/4}. Ezentúl pedig mindjárt értük a' Hassiai Land-Grófságot, a' hol első Stationk vala:

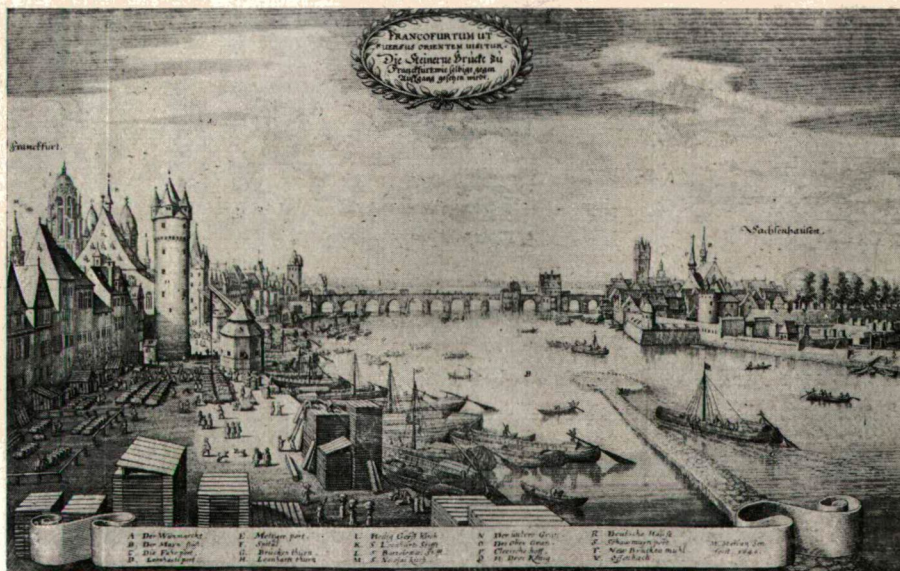
Darmstadt 1^{3/4}. mellyet végezetre követett a' kergetett tziel

Frankfurt. 1^{1/2} Ide érkezvén, és a' kiknél illett magunkat jelentvén, azonnai szállásunkra vezetettünk, melly számunkra, valamint más ki jelelt Idegenekéreis, az Udvar rendeléséből előre ki volt jegyezve. Nevezetessen a' mienk, *Baarfüsser* nevű piartzotskán, egy *Fait* nevezetű gazdag pénzváltónak házában vala. Annak volt egy *Christiána* nevű jeles leány Húga, kit én egynehány könnyen, műlökká tett napjaimért, annyira betsültem, hogy ha a' Kótyavetyés Bátsi, azt pénz helyett tiszteletre és szeretetre tartván, kótyavetyélte volna, nem reményilem hogy az árrát valaki nálam fellyebb verte volna. Reggeltől estig tudakozgatta szükségünket, és nem kívánt szolgálatainkat is kötelességeivé tette: nekem az időt alkalmatlanolta, a' Várost együgyűtette, 's a' bennülő életet annyira meg kezdette velem kedveltetni, hogy tsak nem ház örözségre szántam magamat, míg egyebek látásokkal legeltették szemeiket. Azonba tsak ugyan gondolóra vévén, melly rútn lenne *Rómába járnú és Pápát nem látnú*;

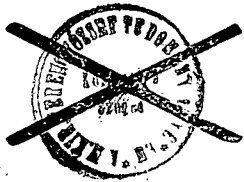
Mindjárt más nap első gondomnak tartottam a' Várost körül tekinteni, mellyis polgári állapotjára nézve Birodalmi Szabad Hely; minden ki gondolható Kereskedésnek Fészke: a' Társaság maga tart magának a' belső vigyázat és bátorság fenn tartására, mintegy 700 főből álló fegyvereseket: a' Város egészen körül van kő fallal és víz sántzal kerítve, ezeken kívül kies sétáló úttal és két soros eleven kerítéssel, ki vévén azt az oldalát mellyet a' Ménus váze mos; Külső Városai mintsenek (ha tsak azt a' részetskéjét, mellyet egy felől a' Ménus e' szakaszt töle, annak nem nevezzük) hanem azok helyt körös körül kies kertek, ezekben pedig annyi 's olyan épületek vagynak, hogy szintén várost ábrázolnak, és a' városbelieknek többnyire háj báj alkotmányaikat, újj izlésű formáikkal fellyül haladják: töviben folyik, a' mint elébbis említém, a' fakó *Ménus*, egy akkora termetű folyóvíz, mint a' mi Tiszánk; Szép ezett szemlélni a' *Vizi-Fiackereket*; vagyis azokat a' számtalan apró hajótskákat, mellyek az által jövő menő sokaságot hordozzák; de leg inkább érdemli a' figyelmet, sőt érdemlené a' vele éléstis, egy rendkívül nagy hasznú eszköz, a' minéműt annak partján kettőt láttam, mellyek által a' leg nehezebb portékák is, könnyen 's kevés emberi segítséggel, szekerekről vagy partrol hajókra, és hajókról a' szárazra néhány szempillantások alatt rakattatnak; egy illetém

Id. Gr. TELEKY JÓZSEF
1738—1796.

A RÉGI FRANKFURT.

alkotmány ennyiből áll, hogy a' parton építették egy gömbölyű kő épület, abból az égfelé nyúlnak egy erős gerenda a' mi kút gémeink módjára, arról ismét ostorfa formán ereszkedik lefelé egy erős lántz, melly a vége felé négy ágra oszlik, és mindenik ágának egy körme vagyon, hogy az emelni való terhet azokkal meg ragadhassák; belől pedig az épületben, kétféle mozdító erő vagyon, egyik tsiga által megyen véghez, melly is a' gerendát egészen körül fordíthatja; a' második pedig egy deszkából készült nagy abrants által, mellyben két német tipeg topog előbb odább petsenye forgató kis kutyák módjára, és ez arravaló, hogy a' lántzot a' szükséghez képest alább ereszsze vagy felyebb tekerje. Ha a' mi Dunánknál ilyenek állíttatnának fel, nem telne Kereskedőinknek olly Herculesi munkába, annyi emberek és igás barmok meg erőltetésébe, 's olly temérdek idő és költség vesztésbe, portékáiknak ki 's bé hurtzoltatása; de nekünk ebben is mint mindenben csak ez az értelmünk: *Maradjunk a' régi mód mellett.* Egyébbaránt

Még ez ideig a' Városban egyéb újság nem láttatott, a' koronázáshoz való készüléseknél, néző helyek tsinálásánál, és a' Jövevények nyűgő sokaságánál. A' Császár választás 5-a Julii még oda érkezésünk előtt meg esett, a' voksoznak a' mi Királyunkra mindjárt és önként lett meg egyezéssekkel. Tizenegyedikben napnyugot tájban meg érkezett a' koronázandó Felség, minden pompa és eleibe való rendes ki sereglés nélkül. Igyekezett ugyan a' hírnek első fittyentésére rakásra rohanó nép, eleibe zúdfított agyig érő Vivátjaival, annak a' maga természeti nap enyészetekor támadó polgári Napjának futását lassítani; de a' kedves Fejedelem alatt szaladásnak hevült lovak, és egymást kérkedékeny forgással űző kerekék, repülő sebességgel ragadák el őket, a' sokaságnak újságra éhezett szemei 's eget hasogató köszöntései elől, a' szokott Császári szállásra. Mindjárt más nap *Aqvigranumi-Kanonokká* választatott, és ahoz tartozó kötelességeire meg esküdött. Végre el jöve 14-ik Julius, a' Koronázásra határozott Öröm Innen: már ekkor idején reggel annak szokott útszáin és piartzain ki sereglett a' Hadi 's Polgári Katonáság, mindenik a' maga rendes pompájában és muzsikáival, várván a Ceremonia kezdésének óráját; 8 óra felé, a' Papi Választó Fejedelmek, a' Világiaknak pedig Követjei, 's egyéb Fő Rendei, fel gyülekeztek a' Császári szállásra, és onnét 9 óra tájban el indultak a' Koronázó Templomba ollyforma rendtartással mint nálunk; Ő Felsege lovaglott egyedül, egy 4 személyek által feje felébe tartatott drága készületű Superlát alatt, a' Követségek hintókon, a' többi kíséző sereg pedig gyalog ment; az ékességen kívül hasznais lett a' szép ernyőnek, mert olly vakmerő zápor esső támadt, melly az egész pompás készületű Sokaságot batorkodott meg áztatni: a' Koronázó Személy a' Moguntziai Érsek vala: végeződvén ott benn a' Szent Szokás, Ő Felsege, mint már fel kenegett Császár, koronássan és ahhoz képest öltözve kísértetett a' Város Házához, melly *Römernek* neveztetik: ott evett az egészen sült ökörből, 's a' meg esvén Szállására vitetett; az egész pompa alatt négy izben hirdették az ágyúk tüzes

nyelven az új Császár iránt való tiszteleteket: valamint a' nép úgy szintén a' pompa is csekélyebb volt a' Magyar Országinál, ki vévén 9 hintókat, melyek mintha merevén aranyba lettek volna mártva; azonban annyi számtalan Nemzetek és Viseletek közöttis, leg inkább a' Magyar pompa köntös ragadta magára a' bómulásnak szemeit, töltelékjére pedig a' tisztelet és kedvelés indulatját; a' Koronázás Inneplése, több olyankor szokott örvendeztető mulatságokat nemis említvén, egy gyönyörűséges, de tsupán tsak Eszterházy Hertzeg szállásának épületén ragyogó meg világosítással rekesztetett bé; még pedig olyannal, melly előttemis, a' ki már az afféléknek el unt látása miatt, szintén resteltem eleinten, a' Rénusi 's Malagai vén borókkal a' Koronázás örömére tartott Laudamust félbe szakasztani, utóbb egy pompák egére újonnan fel tetszett Tsillagzatnak látszott, a' maga mesterséges készülétéért; hát még olyanok, a' kiknek bortol gözölgő szemeik a' Herschel égvizsgáló tsőjénél is netalám nagyobbbat mutattak, 's a' ragyogást hármaztatva is szemlélhették, mítsoda mennyei jelenésnek nem képzeltek lenni, mint meg annyi nem tudom hanyadik égbe ragadtattak. 15-ikben ki aludta magát a' sok virasztás miatt laposakat pillantó pompa, de más nap ismét fel serkent a' Frankfurti Lakosok hódolásának alkalmatosságával, melynek estvéjén ugyan azon Világosítás ismét mindjárt nap nyugót után fel virradott.

Ekkor szerentsém vala meg esmerni a' Német Birodalombéli Fő emberek között e' következőket:

Friderik Károly József, Moguntziai —

Clemens Venceslaust, Trevirisi —

Maximiliánt, Colóniai — Papi Választó Fejedelmeket;

Johannes Maurit, a' Pápa —

Hertzeg Eszterházit, a' mi F. Királyunknak, mint Tsch Országi Választó Fejedelemnek —

Frantz Albert Leopold-Oberndorf R. Sz. B. Grófot, mint a' Bavariai V. Fejedelemnek XVI-ik Carolus Theodorusnak —

Heinrich Adolph Schönberg R. Sz. B. Grófot, mint a' Saxoniai V. Fejedelemnek Fridericus Augustusnak —

Ludvig Fridrik Beulvitz Barót, az Anglus Királynak III-ik Györgynek Hannoverai VFejedelemnek — és

Hertzeg Sackent, a' Burgus Királynak mint Brandenburgi VFejedelemnek — Követjeit.

Ugyan ezen alkalmatossággal, külön napokon szemlélttem Frankfurton keresztül menni, egy gyalog, és két Magyar Huszár öltözetű Lovas Burgus Rege-menteket a' Frantziák ellen. Az egész Német Birodalomban majd minden Uralkodó Fejedelmetskének vagynak több vagy kevesebb Magyar Huszárt majmoló katonái: de tsak annyira különböz a' mondva tsinált Magyar a' születettől, mint a' Fa kép az eleventől; nints far; a' derék kolbász; a' nyak görnyedt; a' láb pipa

szár; és a' mint gyermekségektől fogva a' strimikótó el fonnyasztja, a' tsizmán fellyül vékonyabb. A' Burgus nép mindazáltal eleven, villámlás tekintetű és vadra termett legényekből áll; Magyarokis felette számossan találkoznak közötté, kik csak ugyan annyira ki is tetszenek, mint a' fias tyúk Tsillag a' tsirkéi között.

Meg kell jegyezni, hogy az egek bádogiát talán sok helyt bé horpasztotta, 's az útjában eső magosságbeli testeket helyekből fére nyomta, az a' magasztalás, mellyel a' Frankfurtiak, a' Magyaroknak jó hírét nevét emelték, Fejedelmek ditsősége mellett tett áldozatjaikért, ő hozzájok való nyájias le botsátkozásokért, és a' leg pallérozottabb Nemzetek fogásaikkal vetekedő magok alkalmaztatásáért, 's ők tudják jobban még mi több effélékéért; de én is tudom, különösképpen, engemet miért kedvelt a' *Christina*; hogy Olvasóm balul ne vélekedjen, tsak ki is mondom, hogy a' Magyaros Forma-ruhámért; osztán meg azért is, hogy ötet Frankfurt egyetlen egy Angyalának szállitgattam; pedig már most háta megé meg vállom, hogy ő nem volt annak éppen a' Helenája, 's azért méltán nemis egyedül maganyerte tőlem 8 huszonnég órák alatt az említett nevezetet.

Végezetre, m'képpen botsátották légyen el a' Frankfurtiak Ö Felségét, 's a' több Fejedelmi és Fő Méltóságú Rendeiket? nem tudhatom; mert egy nappal előbb úgymint

18-a Julii, meg fogadván egyet a' fellyebb említett Neptumus Dilizsánszai között, Moguntziának indulánk a' Mémuson. Ekkor mulatságból és tanulás kedvéért, tenyereim fel hojagzásáig evedzettem, sőt a' példa beszéd szerént; itt is, mint mindenütt és mindenben kárán tanult a' Magyar, mert az evező lapátot el törtem 's fizetnem kellett; de bezzeg a' hajókázás mesterségében olly tökéleteségre jutottam, hogy ha Káron az Elyseumba mentemben Palinurusként a' kormányrol a' Styxbe találna tseppenni azonnal Éneássa¹⁰⁾ lehetnék; sőt a' mi több, ha a' Stix partján valami heverő tsónakot kapnék, nem is fognám neki a' harmintzadot fizetni.

Dél tájban *Höchst* nevezetű Helységhez érkezvén, ebéd kedvéért ki kötötünk; míg ahoz készültek meg nézegettem *Bolongáro* nevezetű Olasz Urnak Hercegi Házát, mellyben portubák műhely és dohány áruló Boltok vagynak, az épületben templomis vagyon, mellynek homlok kövén ezen Sz. Irásbeli Helyből: *LoCVs Iste DoMVs orationis VoCablVr*: minden erőltetés nélkül tsupán történet szerént ki jön azon alkotmány építésének esztendeje, az 1774. Valóban olvasva el mehet a' tsudák között, a' tubákos orrok és pipa füstök után oly barom épületet tenni; és valamennyi föld trantsérozó Deák, Falusi Notarius, és paraszt bíró volt most egynehány esztendeje Magyar Országban, mindnyájoknak is dolgot adna fel vetni, hány szippantat tubák 's pipa dohány árrából gyűlt azon Summa mellyben annak

¹⁰⁾ „Palinurus volt Éneásnak Trója el-pusztulása után a' tengereken tett bujdosásaiban kormányosa, a' ki midőn történetből a' tengerbe ki-esett, és oda holt volna, maga Éneás állott helyébe a' kormány mellé.“ (Lásd MÁTYÁSI: *Semminél T. Val. 278. 1.*)

építése tőlt; ámbár azt is tudták találni, hány nehezék széna leszsz a' határjokon, akár terem akár sem.

Jól lakás után tovább folytatván útunkat, vagy igazábban, az útunk folyván alattunk, nap nap nyúgot tájban a' Ménus, éppen Moguntziával által ellenben a' *Rajnába* taszította hajónkat, hol Neptunus' pihent habokat adván aláánk, egy fertály mulva kikötő parthoz jutottunk, és Moguntziának Schippen nevű Vendég fogadójába bé szállottunk; szerentsénk hogy nem későbbben, mert mindjárt a' szárazra történt ki lépésünk után oly szélveszes fergeteg támadott, mely miatt a' ienekével fel forgó Rénus hajjai, tzigány kerekeket ihányini, vagy ballagó kórómódjára karikázni látszottak: nekünk pedig a' kis úszó szerszám, bizonyosan leves osztó fa kanállá vált volna.

Moguntzia, maga nevét viselő Papi Választó Fejedelemségnek Anya Városa, ha tsak a' mostani háboruban *Kakasok szemetjévé*¹¹⁾ nem fog válni. Egy oldalát mossa a' Rénus, és az azzal egy folyóvízzé való Ménus; mely mindazáltal, a' mint a' hajózók beszéltek, 8 mérföldekig különbözteti meg magát téglaszínű vizével a' szőke Rénustól: ugyan tsak ő a' feleség, és a' Rajna a' férj, mely Moguntzia 's Cassel között, az én lépésemmel 150-el szélessebb, mint Buda Pest között a' Duna és ezen is hajókon álló hadi vagyon, mint ott a' Dunán. A' Város régi, nagy, és erős; a' Könyv nyomtatás mesterségének, nagyobb rész Tudósok ítélete szerént fel találó helye; ámbár az iránt más Várossal máig is fenn álló pere vagyon — Oda érkezésünkkor a' bástyáit ágyúkkal spékelve találtuk, mellynek okát mindjárt másnap tulajdon mennydörgéseikből meg értettük, a' midőn tudniillik 19-a Julii, dél előtt a' F. Császárt, délután pedig a' Burgus Királyt, azoknak ífűlet siketítő köszöntései között bé jöni láttuk. Az első szállott a' Fejedelem palotájában, a' másik pedig ugyan annak *Favorite* nevezetű Kertjében: hol nekem is szerentsém volt a' Burgus Királyt nem tsak látni, hanem magános Vívát mondással tisztelni, mellyet Ő Felsége kétszeri maga meg hajtásával viszontagolt. Ha ki tudakozza azon Fejedelmek öszve jövésének okát, azt gondolom, hogy a' volt a' mi harmadidén a' *Pilnitzinek*: de már azt senki se kérdje, mit végeztek, mert azonnal én is vissza kérdem. Azt az egyet ugyan merem hallatlanbolis mondani, hogy a' Frantziának az alatt eleget kellett tsukolni, ha ezen változás valóban meg szokott történni azokon a' kiket emlegetnek. Azomban itt és még ekkor, a' ki vándorlott Frantziák, annyira bálványoztattak, hogy epés háborodás nélkül nem lehetett hallani, midőn a' Strázsa minden fő helyeken tsak azt tudakozta: *Frantzia az Ur?* 's ha mondotta: *Igenis*, azonnal különös tisztelő engedelmességgel botsátoita bé őket — Jártomban egy Burgus szoba eredett velem, 's többek között, az öltözetemből látván hogy Magyar vagyok, *Ő nem-győzi*,

¹¹⁾ „A' Frantziák deák neve *Gallus*, *Kakast* is tesz; az ellenek egyesült Hatalmasságok közzűt pedig, kinek egy kinek két fejű sas, egyebek mellett a' Tzimere.“ (Lásd MÁTYÁSI: *Kalászkaparék* 210. l.) MÁTYÁSI nem hiába gondolt arra, hogy Moguntia = Mainz a „kakasok szemetjévé“ is lehet: ott járta után három hónapra csakugyan elfoglalták a franciák. (M. G.)

mondá, tsudálni, hogy a' Magyarok, a' Burgus Király tenyegetődzésire vissza botsátották Belgrádot a' Töröknek: én a' mosdóhoz hasonló kendőt akarván nyújtani, feleltem, hogy nem az ő berzenkedésektől való féltékben, hanem régi jó szomszédság, békesség kedvéért tselekedték; egyszersmind olly erőben érezvén magokat, hogy a' midőn a' Töröknek kedve támad magát ismét meg veretni, mindenkor tetszések szerént el vehetik; 's ezzel az orrát végig simítván, Adiő-vei odébb méne — Első napon éjjelre egész Város meg világosított: az azt követő két estvéken pedig igyekeztek a' Favorite kertet meg világosítani, de mind a' kétszer meg akadályoztatta a' szándékot egy egy szélvészszel rohanó zápor; harmadik éjjelre tsak ugyan meg betsülvén magát az idő; olly elmés és pompás Kert világosítás lett, a' minéműhöz hasonlóra sokat látott hallott emberek sem emlékeznek; a' föld mintha tsilagos éggel lett volna bé terítve; a' virág táblákban ide'stova széllyel rakott métsék, úgy látszottak, mint meg annyi fényes hátuljú Sz. János bogarai, mellyek között a' kinek kedve tartotta sétálgathatott, és setétség selyem bogarairais találhatott: a' kiknek pedig inkább tetszett, a' palotában ehettek, ihattak, játszhattak, tántzolhattak, egyszóval mindent — hattak — hettek. A' Kert mentiben folyó Rénusonis mintegy 15 hajók valának öszsze vissza métselve, mellyekről az ágyúk sűrű kérdések és feleletek által catechizálták egymást majd egész éjjel.

Azután itt láttam egyszeri sétálás közben aztis, hogy egy Német az ökröt meg nyergelte, fel kantározta, és a' tetejébe ült. *Auditum admissi, risum teneafis amici!* Tréfán kívül igaz. Ekkor szemléltem, a' mit előbb tsak költeményekből olvastam, ama két állatból egyé vált Felemást, a' *Minotaurust*. Gondolám, melly nagy igasságtalanság, nyeregbenis járombanis egyszersmind kettős jobbágyi terhet viseltetni vele! és hogy ha most hirtelenében a' Festők Inverso mundoja történne, 's az az ökör, a' Szarvas Nemnek Gyűlése előtt panaszt tenne, kegyetlen gazdáját, azért az állatok szolgálatbeli állapotjukba bé hozott újításért, az egész szarvas Diván egyenlő bögéssel, bizonyosan 300 fővel szemközt öklelő ökrök között tízszer fel tízszer alá lejendő futásra sententziázná.

Mindjárt az ökrök után jut eszembe, hogy a' Moguntziai iköz nép más Városokétol, durvaságával sokat különböz; mellynek okát tsak a' nem veszi észre, a' ki által nem látja, miért nem világos az ablak vagy szövétnek nélkül lévő ház.

Méltán ide járulhat azon tsúf szokás is, mellyet magamon tapasztaltam, hogy estveli 9 óra után, sem lakos, sem idegen, a' Moguntziai külső Városokból a' belseibe fizetés nélkül nem botsátatik: melly alacsony húza vona, tsak ahoz mehet, midőn telhetetlenségből vagy szorultságból, a kis kutyákra, haj porra, lovakra, ablakokra, kéményekre, 's a' *Pittek* tudják még mikre adó vettetik. *Pluj teufel!*

21-ikken el oszlottak a' Fejedelmek, előbb a' Prussus Király indult el hajón Coblentzbe, azután pedig a' Császár vissza Frankfurt felé Prágába, maga Cseh

Királynak leendő koronáztatására. Ugyan azon ágyúk, melyek őket negyed nap-
pa! ez előtt mennydörgős örömmel fogadták, egy óránál tovább bőgték utánunk
a' szerentsés útat. A' mi indulásunk kettőjüké közt középső vala; vissza hajó-
káltunk Frankfurtba ugyan azon kis fa kanálban a' mellyben el jöttünk: és ekkor
ismét Neptunus a' Szelek méneséből a' leg gyorsabbat és tanultabbat fogatván
előnkbe, még azon nap világossal oda rugaszkodtunk. Az ágyúk éppen azon szof-
gálatot tették nekünkis a' mellyet a' Fejedelmeknek, azzal a' kis külömséggel,
hogy mi tsak úgy magyarázhattuk magunkra, mint mikor falun püspök eleibe-
harangoznak, 's a' szalmás szekér ugyan akkor talál bé menni. Tehát

21-a Julii, Ismét a' már mindentől ki ürült, és az elköltözött Idegen Istenek
után le sűtött fővel sóhajtozó, de tsak ugyan az azok által benne ki lótsolt pénz-
nek alattomban örvendező Frankfurtban vagyunk — *Servitőr Christina!* — Mi-
helyt a' parttól a' kapuhoz értünk, azonnal a' nyerekedésnek ott leselkedő lelke,
örvendezve köszöntött bennünket, ismét egy olly hasznos tölgynek vélvén er-
szényünket, a' mellyből új prédát fejhet; de meg tsalatkozott: mert — *Adió
Christina!* —

22-a Julii hajnalban tsak a' hűlt helyünket hagytuk ottan. El útaztunk és
aznapi posta váltó helyeink valának:

Friedberg 1^{1/2}. Életemben egy rakáson annyi szamarat mint itt nem láttam;
a' Feketők és Szürkék a' többinél rövidebb fülűek voltak, nem tudom ha vallyon-
mind egyaránt ostobák é. Azt se tudakoztam, ha vallyon a' Lakosokéi é, vagy
valami Frantziákat átkozni készülő *Bálámokéi* lehettek. Azután

Busbach 1. hol a' kotsik kiigazittatásának kedvéért meg háltunk.

23-a Julii: *Giessen* 1. Itten Académia vagyon, vagy leg alább az a' neve.
Onnét tudtam meg, hogy más nap reggeli 9 óra tájban, a' mint rakosgatodtam,
egyszer minden számár ordításnál fület szaggatóbb láрма tsapodik bé az ablakon-
ki tekintek, hát egy katona tsinálja trombitával, mellyre mindenfelől puskákkal
szaladoztak ki a' katonák a' házaktól. Kérdem mi az? egy ember feleli, hogy a'
Deákok verekednek a' katonasággal, mert náluk Académia vagyon. Gondolám
magamban, hogy ha meg engedik magokat győzzetenni, majd lesznek közülök
igazán egynehányan *Meg-Akadémikusok*. Én a' Deák háborút örömet másoknak
engedvén, inkább szemlélője levék egy itten által menő Hassiai Vasas Regement-
nek, kik a' Birodalomban leg vitézebb katonáknak tartatnak, és valósággal kívülről
úgy látszanak. Azoknak nézéséből vissza tértemben, egy magamnál pozs-
gásabb és bizonyossan erősebb, hihetőképén a' mint garabontzás formája is mu-
tatta, az akkori útközteiből ki maradt Deák Koldus, alamizsnát kért tőlem; láttam
méltatlanságát, de nem adni átalottam; el vévén a' pénzt, nekem a' helyett ezer
annyit kívánt; én azomban olyat botlom, hogy szintén orron ütém a' földet, pedig
a' Deák szerentsés útatis mondott; melly történetből azt hoztam ki, hogy az
érdemtelen koldusnak áldása átok; és hogy minden egészséges korhellyel közlendő

adakozás, vesztegetés; 's nem hogy az ezer annyiból valaha valami lenne, de az az egy annyi is örökre el vesztve marad. Ezen eset által lett meg intetésemről fogva, semmi nemű, nevű, színű, szőrű, öltözetű, formájú, 's rangú, ép kéz láb kéregetőnek nem adakozom, akarhová mikori 's mennyi uzsorát ígérjen alamizsnámért: ámbár ellenben a' valóságos szűkölködőt, a'ki bizonyossan táplálására 's ruházatjára költi pénzemet, minden világi vagy lelki kezeség és Interest nélküli örömet segitem: mert különben a' jótéteményért hálaadást vagy költsönt kívánni, motskos erköltsi uzsoráskodás.

24-a Julii, első utolsó Statióink leve

Marburg 1 $\frac{1}{2}$. Mikor a' Városhoz közelítettünk, szemközt találtunk egy Fegyveres Ifjú lovagot. Kérdi nagy lelkendezve: *Mint légyen a' Giesseni Deákok dolga a' Katonákkal?* Mi, mondánk, tsatapiartzon hagytuk őket, és a' hartz ki menetelét nem tudjuk. *Én, úgymond, segítségekre sietek:* 's azzal meg sarkantyúzván lovát, el nyargalt. Azután a' Városban értettük meg hogy Marburgi Deák lett légyen, mert itt is Académia vagyon, mellyben egy pár Erdélyi nevezetessen Maros Vásárhelyt tanuló Magyar Deákok tartására is állandó Fundatio szerzetetett, kik meg is látogattak bennünket, engemet pedig magok szállására is el vezettek. Ott egyik a' Könyveinek sokaságát mutogatta: azt mondván, hogy nem régiben vette egy zsidótól négy mázsájával; nem ditsérhettem vásárlását, 's lehetetlen volt mondatlan hagynom e' következendőket: hogy szeleletlen gabonának sok a' szemetje; továbbá hogy a' hol a' könyv igen sok, többnyire úgy tapasztalhatni, hogy ott a' gazda sok tudománnyal bír ugyan, de a' fején kívül tartja; a' tudományból pedig jobb kevés is olyan bátor helyen, a' hol a' moly hozzá nem férhet, és *Arachné* Kis Aszszonynak tanítványa, a' pók,¹²⁾ közte nem takátskodhatik. Kevés, a' földszintől padlásig könyvekkel bélelt Museumok vagynak, mellyeknek szemöldök fájára vagy kövére nem irattathatnék ama *Langiusbeli* tziimer-mondás: *O librorum multitudinem sed scientiae parum!* ámbár a' sem következik, hogy a' kevés könyvek vagy éppen könyvetlenek, sok tudományúak volnának; mert ugyan az említett Langius írja: *Facilius est edere sine orbe et cultro quam discere sine libro;* sőt egy kis változtatott alkalmaztatással, úgy lehet a' kétféléről itélni, mint a' Tanult emberek Irás módjáról mondatik, ezen köz példában: *Docti male pingunt — Indocti pejus.*

Itt szemléltetik egy kettős toronnyal ékes és tetétől talpig faragott kővekből épült nagy és régi Templom, melly felől az említett sok könyvű Deák azt beszélte, hogy az Sz. *Ersébetnek* Temploma, ki is a' 13-ik Században 2-ik András Magyar Király Leánya vala. Férjhez ment *Fülep* nevezetű *Turingiai Land Gróf-*

¹²⁾ „*Arachne* volt egy Lydiai leány, a' ki a' szövés fonáshoz különösen értvén, egyszer *Minervát* annak a' Mesterségnek-is Isten Asszonyát egy szál-gusalyra ki merete hívni: de szerentséltlenül: mert *Minerva* meg-győzte, és az órsóval jól homlokba ütötte, mellyen ez meg-szégyenlívén magát, magát fel akasztatta; de *Minerva* meg-szánván, nem engedte meg-fülni, hanem pókká változtatta; a' honnan a' Vers-írók *Arachnének* szokták nevezni a' pókot. Ovid. 6. Met.“ (Lásd MÁTYÁSI: *Semminél T. Val.* 242. l.)

hoz; halála után a Pápa Szenté tette, és a koporsója most is azon neki szenteltetett Templomban tartatik, mely a rajta lévő drágaságokkal együtt, mintegy ötödfél millió Tallerra betsültetik. E' derék *mortuum Capitale*; de

Nem meg vetendő tapasztalás volt látni azon malmotis, mely magában hajtja fel a vizet a felleg várba.

Ugyan itt láttam, még pedig dél előtt, *Baldinger Professort*, a' ki külömben széles tudományú, de az *Ennius Poéta* tulajdonságával bíró Tudós, kiről e' mondatik: *Ennius ipse Pater, nunquam nisi potus ad arma prosiluit.*

25-a Julii következtek:

Holtzdorf 1.

Jestberg 1.

Vabern 1 $\frac{1}{4}$.

26-a Jul. pedig *Cassel* 1 $\frac{1}{2}$. mely a' Hassiai Uralkodó Gróf lakó városa, hol meg szállottunk a 2-ik *Friderik tzimerű Vfogadóban*, a' *Veisenstain* meg látogatása kedvéért. Igyneveztetik a' Landgrófnak egy magos hegyen a' Várostopól fél órányira lévő mulató Kertje. Ennek mind helyeztetéséből mind remekeiből a' tetszik ki, hogy a' Gazdája, nem tzimeres építésekben, virág táblákban, hajafodorgatott vagy nyirkélt fáknban, 's több olyas fél-Aszszonyi tsetsebetségben, hanem a' természet együgyű míveinek, úgymint patakok folyásának, kietlen erdőknek, fene vadaknak, régi pusztult épületeknek követésében találja mulatságát. De nem is tsuda, ha annak az Uri embernek férjfiúi fogásai vagynak a' gyönyörűségekbénis. mert ő most is személyessen vezérli maga hadi seregeit a' Frantziák ellen. A' Kertjében nevezetes, hogy a' Várostopól fogva egész addig, két oldalról fákkal ki ültetett egyenes szekér út vagyon: de még sokkal nevezetesebb egy *Carlsberg* nevezetű épület, mely egy vakmerő 's Európában pár nélkül való emberi munka. Az ebből áll, hogy a' Kertben lévő magas hegynek derekán fellyül. kezdődik egy tsupán faragott kövekből készült öt soros grádits, a' középső sor igen széles mint az ország út, a' többin pedig egy pár személy sétálhat szélitiben a' hegy tetejéig; ottan osztán egy pyramis formájú magos kő épület vagyon, mellynek tetejében áll a' Hercules rézből tsinált képe, oly nagy formában, hogy a' boltjába is gráditsokon fel mehet egy ember; a' leg alsótól fogva a' leg felsőig 902 gráditsokat számláltam fel mászkáltunkban. Azután le jöttünkben, e' következő mesterségeket szemléltette velünk annak Gondviselője: Midőn a' Pyramis fundamentomáig le szállottunk, hol a' hely, egy fenevadaakkal tellyes kietlen barlangot ábrázol. el eresztette a' vizet, mely oda még magossabb hegyekből fakad, és a' folyásnak indult víz oda benn a' kősziklák között szépen orgonálni kezdett: ugyan azon barlangban két helyt, és előtte is kettőn szökött a' víz; lejjebb sétálván a' vízzel együtt a' gráditsokon, tsinált egyenességet értünk, hol kétietől kőből ki faragva állott két tengeri tsuda, egyik trombitával, másik kürtel, mellyekből a' víz ereje vafóságos bögest nyomott ki, és ott ismét szökő kúta

valának; ezen alól ismét egy más egyenességen, aki volt formálva a' pokol minden kárhozottakkal együtt, a' mint a' poéták leírják, és annak ablakai olyan üvegből valók, hogy kívülről nézvéen be felé, az egész barlang lángal égni látszik, ámbár belől tiszta fejr: Leg alól végezetre vagyon egy jókora tó, mellynek közepéből, 26 ölnyire, fenyőnyi vastagsággal szökik a' víz, midőn a' mestere meg eresztí: ez úgy is a' mint most vagyon, maga nemében egyetlenegy; de azt beszéltek, hogy a' Land Gróf szándékozik, majd ha rá ér, még négy öllel fellyebb ugratni.

Itt láttam először aztis Casselben, a' mit azután majd mindenütt a' nagyobb oskolás helyekben, hogy bizonyos szegény sorsú Deákok, a' jelesebb napokon az útszakát végig járkák, és minden negyedik ötödik ház előtt meg állapodván versket énekelnek, mellyért osztán a' lakosoktól fizetések jár. Ez a' szokás, mint-hogy koldulás neme, nem éppen tisztességes, és még a' régi borjú világ szeplője a mai pallérozódás ábrázatján: de mindenütt csak úgy élnek a' szegény legények a' mint lehet; osztán a' szükség a' bolondságot is hasznossá, és az illetlenségetis tisztességesé teszi. E se rútább, mint nálunk az ablakokon való pátrizálás, és a' házanként való főzetés;¹³⁾ melly két tsáf szokásból, minémű jeles beszélgetés történt egy Ketskeméti Református Gazda 's annak pápista pásztora között, méltó léssen röviden ide iktatni: A' gazda kérdi, ha járt é farkas és vitté? a' pásztor feleli, hogy jártis vittis; hát, mondja a' gazda, miért nem pirongatta ked el mint a' pápista Deákot szokás az ablakról? Teremtettét, úgymond a' pásztor, könnyen beszéll gazd'Uram, de nem főznek ám a' farkasnak házanként mint a' kálamista Deáknak.

27-a Julii, a' Statióink voltak:

Münden, 1. az utolsó helyünk Hassiában. Azon tul Hannoverában az első:

Götting. 1^{1/2}. az a' benne lévő Mindenés Oskoláról¹⁴⁾ mostan leg nevezetesebb Göttinga. Midőn éjjél után egy óra tájban a' Korona Vendég Fogadóhoz

¹³⁾ Útcán ablakok alatt énekeltek a deákok s ezért járt nekik a ház gazdájától ennaló vagy ennalóra való: ez volt a pátrizálás. Nagykőrösi deák volt MÁTYÁSI, onnét ismerhette azt a szokást. A nagykőrösi iskolának régi törvénye lelkükre is köti aztán a deákoknak, nehogy „a városiaktól élelmül adott kenyeret, tojást nyeglén eldobálják, összefapossák s azzal kicsinylőleg bánjanak“. (ÁDÁM G. A. Nagykőrösi R. Főgvny. Tört. 284. 1.) A deákok számára házanként való főzetésre, a „coquiá“-ra nézve pedig elrendeltetett, hogy: „A' Coquus első kötelessége, hogy mikor reggel és délután a' Városra a' végre, hogy a' Lakosokat a' főzetésre kérje, kimegyen, maga minden Házba bémennyen, betsülettel köszönyön, a' Gazdát vagy Gazda asszonyt tisztelettel kérje, hogy a' Deákok számára ételt készíteni, vagy készíttetni ne ferheltesen. Mikor az ételt elhozzák, azt egész emberséggel meg kell köszönni“ stb. (U. o. 105. 1.) NÁNÁSI FODOR Gerzson nagykőrösi professor uram azonban (nem hiába, hogy a Martinovics-féle összeküvésbe is belekeveredett) az egyéni joggal, méltósággal többet törődő gondolkodása szerint MÁTYÁSI-val együtt szintén elítélte a deák-eltartásnak azt a módját s 1803-ban már azt indítványozta hogy: „a közönséges városi Coquiát egyáltalában cássálván, jobb lenne a' helyett egy olyan Convictust állítani fel, melly bizonyos, a végből össze szerzendő Fundusból mindenkor rendesen és egyformán fenntartatnak és az abban bé véteendő Tanulók illendően táplálthatnak.“ (U. o. 278. 1.) (M. G.)

¹⁴⁾ „Mindenés oskola“ — egyetem — ezt az utóbbi főnevet csak a XIX. században csinálták s időbe tellett, míg mai „universitas scientiarum“ jelentése kifejezesült s kizsoritotta a XVIII. század végén csinált „mindenesség“-et. Még 1829-ben az egyetemi nyilvános rendes tanárnak ez volt a címe: „A Tudományos mindenség közönséges és rend szerint való oktatója.“ (Lásd SZILY: Nyelvjárási Szótára II: 437.) MÁTYÁSI RÉVAY Miklós régi nyelvtudásunknak példáját követte, ki „mindenesség“-nek nevezte az

érkeztünk, nagy muzsikával kevert Énekdést (neis tudja minden; tsak betsülettől nevezem úgy, mert inkább ordításnak mondhattam volna) hallottunk, és közben közben ezt a kiáltást: *Vivat Augusta Georgiana!* Így nevezetik a fellyebb említett Mindenes Oskola, maga fő Koimányzójáról, az Anglus Királyról; azt a szokatlanokat meg döbentő, jó kedv hangu, és bor ízű lármás éjjeli mulatságot, a *Purschok* (közönségesen így nevezetik a Tanuló Ifjúság) indították.

Mindjárt más nap Magyar Deákok után láttam, találtam is egynehányat, kiknek társaságában a Városotkát, tetétől talpig Magyar forma köntösben öltözve körül jártam; egy Magyar Országi Püspöknek sints több késérője, bámulója pedig ie:lényi sints, mint nékem ottan volt; örvendezve halgatták Hazámfiái ditséreteimct hátunk megett suttoztatni, 's magokis kevélykedtek késérésemben — Mentünkben egyszer találom mondani, hogy kívánnám az Akadémiát látni; melyre egyik így felelt: Én, úgymond, láthatlanban magamis mindenkor azt gondoltam, hogy az Akadémia, valamelly roppant épületből, és a Tanítóknak 's Tanulóknak odaseregglő társaságából áll; azonban itt a dolgot éppen különbözőleg tapasztaltam, mivel az nem egyéb, mint egy Tudomány Vásár hol minden Kalmár magakülönös boltjában árulja portékáját, az az, minden Tanító tulajdon szállásán tanit, ahhoz képest a ki mennyi tanítványokat verbuválhat; vagynak ugyan rendeshivatalú Tanítókis, de vagynak tsak szabadságosokis, és a két rendbéliek száma: 80-at haladja — Ez, mondtam, bölts gondolat, mert a Tanítók 's Tanulók között elképpen vetekedés szerezetik, mellynek gyümölte a jól tanítás és tanulás — Ekkor, de még távolról, szemközt jövének három tisztos tekintetű Férfiak, nunt valamelly három napkeleti Böltssek, kik eránt az egyik sétáló Társ figyelmetessé tevé, mondván: Ezeket jól meg nézze Földi Uram; illendő köszönés után egymást el haladván, így szólla: Ezek a három leg nevezetesebb Tanítók, úgymint. *Gatterer*, *Spitler*, és amaz egész Európa előtt a hír által ki trombitáltatott *Schlötzer*,¹⁵⁾ az az Országok polgári alkotmányáról és igazgatásáról való Tудо-

„universitas“-t. A magyarkodásra hajló ifju MÁTYÁSIÉTŐL azonban különbözött ebbeli véleménye öreg gazdájának, a szélesebb látókörű TELEKINEK. 1786-ban írta (két aranyat is mellékelve) RÉVAYNAK, annak „Magyar Költeményes Gyűjtemény“-ét köszönve és bírálva, a következőket: „Sajnálva tapasztalom én azt e máj napon, hogy sokan úgy kívánnak használni a Magyar nyelvnek, hogy nints köszönet benne és a midőn fel akarják ékesíteni esmerhetetlenné 's következés képen katzagásra méltóvá is tészik. Történik pedig ez leginkább az által, hogy azokis a kiknek magyarságok nem minden próbát meg ütő, olyak bátorságot vésznek magoknak, hogy mintha a szóknak vagy szóllások formájának jósága tsak az ő képzelődéseiktől függene, vagy uj szókat koholnak, vagy a régi szóknak más, az ő ítéletek szerint furtsábbakat 's módossabbakat tsusztatnak helyekbe. De az ilyen bátorság még azokbanis a kik a magyar nyelvet a leg nagyobb tisztaságában bírják is, vakmerőség volna; a midőn pedig olyanok elegendnek az: ilyen tsupán tsak magok kénynek szerint próbálni mérészlett uj szók kalapálásából a nyelvel való nem egész meg ösmerkedések annál világosabban ki mutatya magát. Mi viheti p. o. a Magyarat arra, hogy ő minden szót a maga nyelvén tegyen ki és semmi idegen szót meg ne tartson, holott minden nemzetek még a leg tudósabbak is ellenkező példát mutattanak. Mennyi Görög szót meg nem tartottak a Déákok. Augustus idejébenis? mennyi idegen szókat nem látunk ma a Német Francia és kivált az Anglus nyelvben. Mi szükség az Univerzitást a melyet az Ollass Univerzitá-nak az Anglus University-nek a Francia Univerzitá-nek a Német Univerzitát-nak nem átallya hívni, minekünk mindeneségnek nevezni“-stb. (Lásd: Akad. kéziratár Vegyes 4-r. 39. sz. II. 10.) (M. G.)

¹⁵⁾ Ezeknek volt tanítványa gr. TELEKI Józsefnek apjához méltó fia, LÁSZLÓ (sz. 1764.): a Teleki-udvar hálaja csendül tehát ki bizalmas emberüknek dicserő szavaiból. SCHLÖZERRŐL azonban a

mánynak mély tengerét fenéig dülő bűvár: a' ki a' Nemzetek törvényének te-
kervényeit, a' békességek tsendes napjait, a' háborúk fergetegeit, a' köz boldog-
ság hajó törő helyeit és ki kötő partjait, számok és nevek szerént esmeri: a' ki a'
vizketeges elméket gyakran a' vérzésig meg vakargatja, a' torzomborz gondola-
tekat tsínosan meg fűsüli, és a' rozsdás vagy el feslett erköltsöket ki fényesíti 's
rántzba szedi — Igen örvendtettem olly nagy *Német Piátók* látásán, kivált a'
harmadikén, úgymint a' kinek terjed hírét és Fő Munkáit, már még oskolás gyer-
mek koromban bámolni kezdettem — De kérdém továbbá: Mi légyen valóságos-
oka, a' Tudományok illetén szerentsés előmenetelének, ebben a' szankafészeknyi
Hannoverában? — Erre a' harmadik pajtás, a' ki még eddig nem beszéllett,
rosza! monda, térjünk bé ide a' fák közzé, 's ereszkedjünk le pihenés kedvéért
egy kő padra; meg tselekeszszük, 's hát mindjárt le ülés után, *Inde toro Pater
Fneas sic orsus ab alto*; következendőképpen kezd kérdésemre felelendő válasz-
fejében prédikállani: A' leg ditsőségessebben Országló Felséges Anglus Királynak,
mint Hannovera Urának és az *Augusta Georgia* leg főbb Kormányzójának nevé-
ben! Áldassék az egész emberi Nemzettől az Angliai bölts igazgatás és szabad-
ság! A' Tudósok és tudományok illetén nagy termékenységének, úgymond, itten
szerző oka, a' szabadságnak leg fentebb járó napja, az az, a' gondolkodásnak, ta-
nitásnak, írásnak, nyomtatásnak, nem tsak tellyes meg engedése, hanem ditsé-
retekkel és jutalmakkal is ébresztése 's elevenítése. Semmi más különös boszor-
kányság nem okozza tehát azt, hogy ez a' kiseded szabad Föld szegeletetske, elme-
pallérozódással haladja mind azokat a' nagy ész és lélek kalitzkákat, mellyekber
az erőszak halgatást parantsol: az ijesztésnek fenyítő újja tsak suttogva enged
szóllani; az igazat, melly holmi hajoknál fogva rakásra hurtzolt okokon titok alá
zaratik, fő törés nélkül nem mondhatni; és a' hol a' babona, részre hajlás, 's
magános hasznok tekintete miatt, Fedrus régi panaszaaként, mostis szükség va-
gyon a' mesék által való ki fejezésekre. Itten, a' mint már emlitém, a' Könyv-
írás és nyomtattás, keskeny határok közzé éppen nem szorítatik; az igazat,
akar ditséretes, akar szégyen köre méltó, nyilván és közönségessén ki mondhat-
ják 's írhatják; de a' józan okosság és természeti jus után halgatván, mi is álhatna
akarholis ellent abban, hogy a' mi egyszer világ láttára 's tudtára meg történt, ugyan
annak hallattára emlegettessék? ha jó, a' követés, ha pedig rossz, a' távoztatás
végett; hiszem másként az emberi nemnek nagyobb része, tsak fél tudományú
marad, mert a' hibáknak esmérere, hasonfelét teszi az emberi tudománynak? Bi-
zony semmi sem egyébb, hanem a' részre hajló 's önmön hasznát tárgyazó tilalom,

tüzes magyar MÁTYÁSI mégis aligha irt volna ilyen tisztelettel három évvel későbbben; akkor jelent meg
ugyanis e német tudósok magyarellenes műve az erdélyi századok történetéről. Erről a' könyvről mondja
egy korabeli magyar recensio többek közt ezeket: „Ez a' Könyv a' Világ piattzára elé állott ugyan, de
a' legfővebb, és fundamentomosabb állatásaira nézve nem tsak nem igaz, hanem botránkozott. Abban
a' magyar történeteknek Attyait is betsméri, illetlenül mtskollya. Mese embereknek nevezgeti. — —
Azonkívül boszszankodással tele azon tsudálkozik, hogy az Isten teremtetie földön még egy Magyar
vagyon!” (Lásd: Akad. kéziratár *Vegyes 2-r. 2. sz.*) (M. G.)

és az attól vezéreltetett könyvvizsgálók alacsony lelküisége, oktalan félelme vagy hízkelkedése, sőt többnyire tudatlansága, kiknek rostájok, a' világosodásnak tiszta búza szemeit, (ők konkolyoknak hazudják) ki nem hullatja. A' szemessebb népek ugyan már annyira reájok esmertek, hogy midőn az általok meg heréltetett Munkáknak (jól nevezik heréltetteknek, mert éppen azoknak hasznos tudományt nemző tagjait szokták el metélni) ürességeit látják, bizonyosnak tartják, hogy ott valamely igasság, bátor jelentés, vagy világos elme gondolati vagynak eltörölve; mellyet ha a' Hannoverai nemes lelkű 's tudós Könyvbírák tselekednének, tudni való volna, hogy ott csak tudománybéli hibát igazítottak: de mi haszna ha nem állhatnak az őket fedező hatalom ellen. Ezek szerént nemde nem méltók é, hogy a' világ közönséges szégyen padján pironkodjanak mind azok, ha most nem még hamvaikbanis, kik az emberi nemzetet úgy nevelik, hogy a' Virtustalanság miatt, a' józanon és szabadon gondolkodó néptől félniek kellessen; és azon félelemnek el háritására, a' természeti szabad Jus és Józan okosság határinak sérelmes megszorításával, azokat tudatlanságban, elméjeknek nyelveknek és pennáiknak rab-ságában tartani kénteleníttessenek? — De már alkalmaztatóm beszédemet nevezetessen a' Magyar Nemzetre. Én az idegeneket nem bálványozom, ámbar az idevaló Tudomány egén a' Bóltseknek első nagyságú tsillagait szemlélemis: de a' magam íszkét se fertéztetem. Azt állítom azért, hogy a' Hannoveraiak, minden felsőségek és előbbvalóságok mellettis, tsupán két lépéssel hágtak a' Magyarok eleibe, tudniillik a' Szabadsággal és Szorgalmatossággal. Földi Uraméknál az első nintsen, miolta az egyetlenegy 2-ik József magával az örökkévalóságba vitte: eilenkező esetre, esmerék csak én's Hazánkban, olly eleven szikrákat, mellyek ha a' félelem hamva alól, a' szabadságnak bátor egébe ki üthetnének, azonnal ollyan lángot vetnének, hogy napfényeknél a' Haza, hold világoknál pedig a' távol lévőök is láthatnának; sőt életembe fogadom, hogy ha sok rab Irások, a' molyós és pókhálós rejtekekből szem eleibe mernének jöni, magok meg jelenésekkel, mint valamely Haza Istenei, a' jövevény munkák bálványait számkivetnék a' Magyar Minerva Templomából, és annak oltárain nemzeti tüzet gyújtánának. Földi Uraméknál a' második lehetetlen, mert ha szintén az igyekezetnek régibb akadályait, a' szünetlen hadakat 's Nemzetünk egyéb nyomorgattatásait el halgatomis: méltán említem a' mostani szemmel látható tapasztalást, tudniillik, a' Nagyainknak nem csak a' tudományokhoz való idegenségeket, hanem a' Tudósok vagy leg alább azokká lenni akarók iránt gyakorolni szokott hidegségeket, és tsupán csak dítséretben 's ígéretekben határozódó fősvénységeketis. Nintsenek úgy é Nemzeti Homerusok, Virgiliusok? Nintsenek ám, mert Magyar Nagy Sándorok 's Mecenások sintsenek: régen meg van írva: *praemia calcar habent*: de azok a' sarkantyúk ma nem igen tsiklandozzák a' jó igyekezet oldalait, és valóban pirulva szégyenlhetik Magyar Uraink, hogy azokat a' Nemes Léleknek erköltsi őszitőneit, első lábaikra fel nem üttetik, midőn a' há-

tulsók arany és ezüst sarkantyúkkal kevélykednek — Azt pedig egy okos két lábú se mondhatja, hogy a' Magyarok elmébéli tehetségei gyengébbek volnának az idegenekéinél: mert egy az, hogy a' természet, mint minden gyermekeinek egy formán édes anyja, nékiek sem osztotta mostohább kézzel a' lelket, mint egyebeknek; más az, hogy ha az elme munkáira nézve befolyások vagyon a' testi dolgoknak, úgymint, a' levegőnek, egészséges erős eledelnek, 's jól születésnek 's a' t. könnyen meg ítélni, a' ki mind a' két fajtát ismeri, hogy mindazokkal mások felett méltán dicsékedhetnek a' Magyarok: nevezetesen pedig meg engedheti azt, hogy test táplálóbba 's vért és erőt készítőbbek az ő eledeliek, 's nemes tűzű boraik¹⁶⁾ mint amazoknak holmi Nabugodonozor kosztjára tartozó burjány-nyai és rozsolisos pohárral kóstolgatni szokott savanyú lőrök. *Dixi!*

Elég is biz ez, magamba gondolám, mert mind az órák mind a' gyomrom tizenkét órát jelent. Igazat beszélt mint Göttingai Deák; de nem tudom majd mint Magyar Országai Tanító, a' szerént fogja é az ügyefogyott Tudományok pártját vitatni.¹⁷⁾

Ebéd után az ablakon ki tekintvén, az által ellenben történt Strázsa változtatásával egy furtsa szokást jegyzettem meg, a' mellynek látása, a' Deák hazafiúi buzgóságából eredett komor gondolatim kódét, homlokomról el oszlatta. Tudniillik ottan Strázsa sűveget tartanak, olyanformát mint a' mi Gránátérosainké, mellyet egyik órálló a' magáéból a' másoknak fejébenyom, midőn helyében áll. Ez éppen olyan forma, mint nálunk némely falukban Falu csizmája 's nadrágja vagyon, mellyeket az újj Bíró szokott a' tavalyi után magára öltözni.

30-a Julii következtek:

Heiligfeld 1^{1/2}.

Dünkelstein 1.

Mühlhausen 1.

31-a *Langensaltz* 1.

Gotha 1.

¹⁶⁾ „Hogy a' jó bor tüzet ad az elmének, a' tagadhatatlan. *Eunius ipse pater nunquam nisi potus ad arma prosiliit*; még-is azt mondja *Cizero*, hogy *o ex stercoribus Eunii gemmas collegit*. Jóllehet a' gondolkodás az italtól egy általjában nem függ, de csak ugyan hathatós ereje van az ész körül. Innen tapasztalhatni, hogy többnyire az *Asszonyoknak* víz ízű, az-az, erőtelen; a' *Svábnak* seres, az-az, alacsony; a' *Tótnak* pálinka szagú, az-az, garabontzás gondolkodási vagynak; a' *Magyar* pedig elmés és tüzes a' bortól; az *Anglus* magos és rá-tartó a' téjtől 's a' t.“ (Lásd MÁTYÁSI: *Semminél T. Val.* 107. 1.)

¹⁷⁾ TELEKinek és MÁT ÁSInak göttingai időzéséről megemlékezik KIS János (KAZINCZY barátja és íróvárosa) is „*Emlékezései*“-ben (1845. kiad. I: 106—107. 1.): „Gróf TELEKY József császári királyi belső titkos tanácsos, Ugocsa vármegye' főispánja és korona ör, ez a' mély és széles tudomány 's esmereter bővítésében fáradhatatlan magnás, Frankfurtból hol Ferenc császár koronázásán jelen volt, egy fordulást tett Németországban, leginkább némely tudósoknak, azok között a' Göttingaiaknak is, meglátogatása végett. Göttingában létét“ (KIS János akkor az ottani academia hallgatója volt) „odaérkezése után hamar megtudám; Délelőtt egyik leckére menvén történetből egy diszes magyar öltözetű legénnyel az említett gróf cselédjével találkozám. E' szokatlan látásnál kérdém a' legénytől ha tud-e magyarul? Hogy ne tudnék uram! ez vala a' felelet; hiszen csaknem semmi más nyelvet sem tudok, mint a' magyart. További kérdéseimre elbeszél, mivel jött 's hová szállottak. Leckémről kijöven első gondom leve minden hazafiakat összegyűjten, 's azután seregesen menénk Göttinga' ritka vendége' tiszteletére, kinek én egyszerűen

Erfurt 1^{1/2}. Itt a' *Római Császárhoz* szállottunk; és ott háltunk; a' hol az előtt kevés napokkal a' Burgus Király, — Ebben a' Városban ép nyelvű, de annak a természet kényjára 's boszszújára, és a' Társaságnak tzelja ellen, hasznát szántsándékkal nem vevő emberek neme is lakik. Képtelen erőszak, de élet módja — Hanem ha az ilyen erőltetett meg némulás helyett, a' természeti halgattatna el bizonyos Valakiket, a' bezzeg nagy boldogság lenne.

1-a Aug. — *Veimar* 1^{1/2}.

Jena 1. Itten szállottunk a' Napnál. Akadémiájáról nevezetes. Szerentsém volt meg esmerni az öreg *Dederleint*, az odavaló híres Theologia Tanitót, kiis az ott vándorló Magyar Tanulókat egyebek közt arról ditsérte, hogy azok az odavaló születésűeknek mind meg annyi erkölts tükőrei. De én azt semmi tsudának nem tartottam, minekutánna tapasztaltam, hogy az ő Tanulók 15—18 esztendős Ifjatskák; a' mi Deák nyelv nyaggatásában itthon öszülő, 's a' nevezeteknek idejekkél is meg felelő *senioraink* pedig, igen olyan korokban vergődhetnek ki kö-zibek, midön szintén azt lehet gondolni, hogy a' fiatskáikat viszik külső oskolákra; mert *In senibus consilium* — Furtsa szabadságok itt a' Deákoknak az, hogy ők a' Templomban fel tett kalappal szoktak lenni — A' mi ott létünk előtt kevés napokkal, Deák Háború volt. Tudniillik valamellyik Tanítójokra közönségesen meg boszszonkodván, egyszer seregestől a' Házára törtek, a' személyjén akarván elég tételt venni: de minthogy a' Tanító módot talált az előlök való illantásban, a' szállásán tettek kártévő dülásokat, 's a' meg esvén zászlók alá verődve, mindenestől ki költöztek a' Szomszéd *Veimari Hertzegségbe*, hol egy hegyen további történetig táborba szállottak, és onnét magokat a' Veimari Hertzeg oltalmába akarták ajánlani: hanem a' Jénai Magistratus minden késedelem nélkül Követséget küldött hozzájuk, hogy az Akadémia pusztulásának 's a' lakosok Jövedelme tsökkentésének eleit vehesse, oly kéréssel, hogy térnének vissza Jenába, 's bizonyosokká lennének az iránt, hogy sérelmeikért kívánságok szerint lejendő elég tétel fog adadni. Akkor a' Deákság a' Tanács tellyes hatalmú Biztosaival Irásban alkura lépven, ismét Zászlókkal útnak indult, és egész győzödelmi pompával ágyú dörgések között Jenába vissza tért, a' Zenebonát okozó Tanító, mind hivatalából mind a' Városból. Végezés által ki rekesztetett — Ebből a' történetből láthatni, hogy a' bárdolt Nemzetek között, nem a' *Fogd meg*, a' *Bot*, a' *Tömlőt*, 's a' t. hanem a' Betsület és Igasság a' rúgója minden nemes igyekezeteknek.

néhány sor verseket is nyujtottam által. (L. KIS János versei, 2-dik kötet, l. 89.) A' különben nagyon komoly gróf nagy lebecsátkozással fogada 's több rendbeli kérdezősködései 's intései után oszonnát is adata. Egy pár napig késvén ott a' jelesebb professorokat meglátogatta 's a' fogadóban meg is vendégelte.

Otléte nekünk még egy más mulatságot is ada. Titoknoka *Mátyási József*, ki utóbb magyar verseket is ada-ki, nagyon vidám kedvű 's elmés fiatal ember néhány Debrecenben vele tanult 's ekkor Göttingában volt barátival együtt, egyik barátja szállásán színjátékképen előadták azon módot, mellyel a debreceni professorok a' collegiumtól bucsut vevő 's felsőbb tudományos intézetekbe 's theologát tanulni menő deákokat megvizsgálni szoktak. A' magok között kiosztott szerepek eljátszásával annyit nevtettek velünk, hogy akármely színházi viglátékban sem kellett volna többet kívánni.* (M. G.)

2-a Aug. *Naumburg* 1³/₄.

Rippach 1¹/₂. Ezen innét fekszik egy *Litzen* nevezetű falu, mely alatt meg állapodván, meg néztük az út félen azt az álló követ, a' mely annak emlékeztető jelül helyeztetett oda, hogy a' *Svéciai Vitéz Kirdly Gustavus*, kinek pántzél inge a' Bétsi polgári fegyver házban mutogattatik, azon a' helyen lövetett agyon a' 30 esztendős háborúban.

Leiptzig 1¹/₂. Deákul *Lipsia*. Itt szállottunk a' *Hotel de Saxe* nevű Vendégfogadóba. Nagy kereskedésű Város, középszerű de szép, úgy hogy méltán szokták az Irók nevezni: *Angenehme Leiptzig, Jucunda Lipsia, Gyönyörű Lipsiának* — Itten járkáltomban láttam egy szegény Taligás Németet, a' ki magát a' Szamárával egy rúdra fogta, 's már úgy öszve szoktak és tanultak, mintha kitsinységektől fogva együtt nevelkedtek volna; 's a' mellyek mikor a' húzásban hibázott, egyik a' másikat magok módja szerént meg intették, ama Németül szóval, eme pedig Szamárul füllel — Ugyan itt vásárlottam egy fekete nyakravalót, mellynek hasznát azután Dresdában vettem, ugyan azért majd tsak ott fogom elis beszélni.

4-a Aug. *Vurtzen* 1¹/₂.

Vermisdorf 1.

Stauchitz 1.

Meissen 1¹/₂.

5-a Aug. *Dresda* 1¹/₂. a' *Saxoniai Választó Fejedelemség* Anya Városa. Nagy és pompás. Lakosai a' leg szebb Németiséggel beszé'nek, melly eszembe juttatott egy régi mondást, ámbár azt még NKörösi Tanuló gyermek koromban hallottam, az öreg Házi gazdámtól. A' mondotta egyszer hogy: *Német szót se hallott, ki nem járt Dresdában* — Meg néztem a' Fejedelmi Könyves Házat, mellyben sok ugyan azon egy könyvnek, egész sorokat bé töltő, különbbkülömbbféle Helyeken. Nyelveken, Formákban, és Időkben készült Kiadásait láthatni — A' Kintstár drágaságait és ritkaságait inkább bámulni lehet mint elő számlálni — A' Képes Házban (*Bilder-Gallerie*) olyan Festések szemléltének, a' mellyek az elevenektől tsupán az élet hijjával különböznek; nevezetessen rajtam történt, hogy egy fátyol alatt látszó meztelen testről, alattomban fel akarván a' leplet hajtani; más képen pedig a' szőr szálát meg tsípni: akkor kellett el hinnem hogy festések, midőn kézzel nem tehettem, a' mit látással képzeltem. De még ennélis jelesebb történt rajtam azután egy valóságos eleven képpel. Halljuk! Tehát a' mint a' Ritkaságok látogatásából, az *Arany Angyalhoz*, a' hol szálva valánk, vissza tértem volna, már akkor a' szobámmal által ellenben lévő szoba ajtajánál ülve találtam, egy éppen olyan szép nevezetű Fogadóhoz méltó vendéget, egy jeles Berlińi Leány Asszonyt, kinek neve, a' mint utóbb ki tudtam, *Johanna Christiana Fölkelin* vala. és bizonyos Berlińi utazó Bárónénak Komornája volt. Danolgatott és kötött: de midőn formaruhámban öltözve előtte el menvén köszöntöttem, bámulásában sze-

meivel együtt a' nótája és tője is el állott. Azután odabenn magamis gondolkoztam, minél fogva kellene azon furtsa kis Kaptza Takáttsal bővebb társalkodásba bocsátkozni; egyszer eszembe jut a' Lipsiai nyakravaló, elő veszem, hozzája megyek, és kevés szók után kérdem, ha nem lenne é terhére egy nyakravalónak bészegése, fáradságát illendően meg fognám jutalmazni? Feleli, hogy igenis szerentséjének tartja; a' minthogy által vévén tőlem, azonnal a' varró szerszámokat is elő kereste, de jelenlétem miatt semmiképpen hozzá nem kezdhetett, mert úgy szólván napraforgómmá változott mint *Clytra Apollónak*: ugyan azértis előle szobámba mentem. Alig tölt bele fertály óra, midőn kotzogott és el készítve bé hozta: én Gavallérossan akartam, mint akkor hozzám illet 's a' Személyis érdemlette, munkáját bérelni, de pénzemet semmi kínálásokkal el nem vétethettem, hanem végre olyakat kívánt, a' miket azon módon uzsorával vissza adott, és a' neknek mind el vételét mind vissza adását jutalomnak érzette. *Caetera quid referam?* elég az: hogy másfélnapi barátságos társalkodás után, sírva vált el, 's nem tudom azolta nem járt é *Biblis*ként¹⁸⁾ miattam, a' Magyar Köntösnek tsuda tévő erejétől. Kérezett velem az én boldog Hazámba (mint ő nevezte, én pedig részemre máig se tapasztalom) és bizonyosan elis jött volna, ha őtet arra a' szerentsétlenségre juttatni módom és akaratom lett volna, hogy Berliini lakását ő vele holtig meg sirattassam.

6-a Aug. Zihest 1.

Petersvald 1^{1/2}. Ebben a' szélső faluban, Saxonia és Cseh Ország között, *Maut* vagyon. Már ekkorra, nem tudom az előbbeni nagy betsültetésekben e, vagy Koronázaskori szabadságunkban magunkat elbizván, nem hogy meg vesztegető pénzt szórtunk volna, hanem még parantsolgtató hangon kezdetűnk beszélni; mellyet a' *Publcínus* is annyira az orrába vett, hogy rajtunk való jussával egész erejében éli: útunkat leg alább egy órával késleltette, még pedig éjjél tájon és essős időben; mindent le rakatott, iel nyitvatott, és darabrol darabra meg vizsgált, 's ugyan tsak az Urtoi két Skatula tsontmiveket, mellyeket *Güntzburgban* vásárlott vala, tilalmas portéka nevezet alatt elis tartóztatott: tsak a' volt a' híja embertelen kutatódásának, hogy a' rántzainkat meg nem mutogattatta, ha valyon nem hoztunk e valami Saxóniai tilalmas balhákat bennek. Jutott eszembe, hogy bezzeg szepegne' most a' Dresdai *ültött Alma*, ha velem volna. Egyébbaránt én a' magam portékáit itt is szerentséssen el rejtettem, de ekkori módomat se jelentem ki, éppen azon okbol a' mellyből oda fellyebb a' dohány meséjét fejtetlenül hagytam. Hanem azt lehetetlen ki nem mondanom, hogy igen édesdeden kellett a' szekér körül fűtyörészve nevetgetnem, mennyire mérgeződött a' határtalan hatalomhoz szokott Magyar Nagy Ur, midőn egy hétköz-

¹⁸⁾ „*Biblis* volt egy szerelmes leány, a' költemények szerént a' napnak unokája, következőképpen Isten Kis-Asszony, a' ki a' bátyja eránt való bűja szerelmében meg-tsalatkozván, bánatjában egy fa alatt addig sírt, míg ott ültében egészen egy maga nevét viselő forrássá nem változott.” (Lásd MÁTYÁSI: *Verseinek Folyt.* 311. l.)

napi teremtés, kit ő bizonyosan magánál alábbvaló sárból formáltatottnak lenni tartott, őket oly nagy mértékben meg alázni mérészelte. Eleinten Sakermintiroztunkis, de minekutánna láttuk, hogy azon törvényes úton álló, mind tsak egyaránt magához hasonló marad, és kötelességéhez lát: sikeresebbnek találtuk a' perlekedésnél miis, mérgünket a' jó borából egy pár itzével le nyomtatgatni. Tökélltetes meg katoráztatásunk után békével botsátott bennünket, és mi későn ugyan de már jobb kedvel sajnállottuk, hogy elkövetett gorombaságát ajándékkal meg nem előztük. Kár már egy úttal az Utasokat magokatis meg nem mázsáztatni, 's a' mivel nehezebben jönnek vissza vagy mennek ki, attól is fizettetni; hogy egyik Hazából a' másik gyepjére a' tilalmas eledelekből készült trágyát ingyen ne hordának, hiszen ugys régen meg mondotta Vespásianus: hogy *Lucri bonus odor ex re qvalibet.*

7-a Aug. Aussig 1.

Lobositz 1 $\frac{1}{2}$. Itt a' Vendégfogadó ífelett esztendő szám jön ki ezen írásból: *hVCVsqVe asCenDIt aqVa VLtIMa FebrVar11.* = 1784.

Budin 1.

Schlan 1 $\frac{1}{2}$.

8-a Aug. Stzerdochluch 1.

Prága 1. Itten Udvari Szállásunk vala rendelve, mert Cseh Királyt koronázni jöttünk; melly éppen olyan kellemetes földi mennyetske volt a' maga Tóth Angyalkájáért, mint a' Frankfurti. *Si non fata Deum si mens non laeva fuissent:* ezis kínálkozott Magyar Menyetskének (a' mostani titulus tékozlásba bé tsúszott vissza élés szerént: Tekintetes Ifju Aszszonynak) még pedig derék Lázsiával, a' maga ékes köteti *Jus Corporis-án* fellyül. De minthogy az el múlt, írjunk meg történeteket: Nem szeretvén ázomban a' Magyar Ujjság Írókat követni, az unalmas Ceremoniákat fülöktől farkokig elől adni szokott végphetetlen Legendákban: tsak a' nevezetesebb környülállásokat említem; a' Király tétel történt 9-ik Augustusban, a' Prágai Fő Pap koronázta, az Olmützi pedig áldoztatta; azon nap estvéjén, *Bubents* nevű szomszéd Faluban volt igen mesterséges Világosítás, egy vize le vett kerek halastóban, melly alkalmatosságra az egész Országból nagy számú Parasztság hivattatott öszve: a' 17 Kerületek számához képest, ugyan annyi Ifjú Pár házassított ki az Ország költségén, és külön helyeken mindnyájoknak a' magok Kerületeinek zászlói alatt, akkor éjjel lakodalmi multság adattott; a' vígasságot egy kevéssé meg zavarta az a' történet, hogy midőn éppen a' Parasztság víg énekes processioval jött, a' Királynének emeltetett fenyő ágakból lévő Győzödelmi kapu a' fáklyáktól meg gyuladván el égett, de minekutánna az eloltatott, a' jó kedv helyre állott. Egy más estvén ismét a' Statusok olyan vatsorát adtak, a' hol egy asztal mellett két felől, ugyan azon egy palotában 300 vendégek ültek, és tizenkettejével 25 Komornyikokra fel osztatván, mindenenk oly jó rendel mentek véghez, mintha tsak egy dróton rángatództak volna. — Ezután

semmi se lévén többé, a' mi bennünket fel tartóztasson, éjjel nappal egyaránt siettünk Bétsbe vissza, e' következendő helyeken:

13-a Aug. *Biechowitz* 1.

Böhmischbrod 1.

Planian 1.

Kolin 1.

Czaslau 1.

Jenikau 1.

Steindorf 1.

14-a Aug. *Teutschenbrod* 1.

Stecken 1.

Iglau 1.

Stanern 1.

Schelletau 1.

15-a Aug. *Butzvitz* 1.

Freynesdorf 1.

Znaim 1.

Jetzelsdorf 1.

Hollabrunn 1.

Malebern 1.

Stokerau 1.

Entzersdorf 1.

Wien 1. Azután 18-a Pesth.

Utolsó jegyzések.

1. Prágánál el felejtettem jelenteni azt a' tapasztalásomat, hogy azon a' ditső kő hidon, melyről Nep. Sz. János a' *Mulda* vizébe taszított, végig sétálván, annak oszlopjain sok elmés kő metszéseket szemléltem; nevezetesen pedig játtam *ördög üző Szent Fábiant*, hogy két ördögöt ekébe fogva, ostor helyett egy keresztet üt vét, és őket olyan meredek hegynek hajtja szántani, mint a Sz. Gellért Duna felől lévő oldala. Gondolám hogy ha ide fel olly keményen megy nekik az Urbárium, tsak jobb oda alatt tüzelgetni; azomban meg érdemlik, mert a' mint egy *Tintinnabulum*¹⁹⁾ nevezetű régi Költeményben olvastam, ők is gorbombáú! bánnak otthon a' Felföldiekkel.

2. Mihellyt az Útas Austriát el haladja, a' népet szemlátomást pallérozottabbnak, és barátságossabbnak lenni tapasztalja: kivált az Aszszony-nem igen emberséges, társalkodó, tsinos, és a' szolgálatra serény: tisztességes bátorságával magát kedveltető, nem úgy mint nálunk gyakran még az elől kelőbb Házaknál

¹⁹⁾ „Vagyon egy *Tintinnabulum*, magyarul, *Tsengetyű* nevezetű könyvetske, Magyar Szomorá Dalokban készítette valamely lelki beteg verselő, a' ki tsengetyű szóban szép meséket jelent, midőn az Ördögöket vezették és kereszt neveiken számlálja. 's forma szerént körül írja, hogy millyen Kárhozott Lélek, mitsoda büntetés módjával és szerszámával kízzatik tőlök: A' millyen a' foglalat, olyanok a' versekis.“ (Lásd MÁTYÁSI: *Kalászkaparék* 220. l.) (M. G.)

is meg történik, hogy olykor a' harmadnap i vendég se láthatja, a' konyhában vagy tseléd házban bujdo kó gazdaszszonyt vagy Leányt; úgymint a' kik eleitől fogva tsupán embertelen tselédek közt forogván, paraszt szeméremmel kerülök a' betsületes ember tekintetét; melly attol vagyon, hogy ott a' Szüiek magokis neveltek lévén, nem engedök gyermekeiket holmi pajkos Pista Bátsik és Örse nénök közt ökörül nőni 's számáru l szokni. Azt mondja *Plutárkus* a' Nevelésről írt Könyvében: *Qui cum claudo habitat, claudicare incipit*: A' ki sántával lakök sántítani tanul.

3. Más Nemzetekben is szintűgy mint a' Magyarokban, nagyobb részint uralkodök az a' bal vélekedés, hogy a' személyről külsőségekből ítélnek; 's az idegen íránt nagyobb tekintettel viseltetnek, mint Honnyosaik íránt. Imhol egy példa: Az úton tsak nem mindenütt a' Grófitol tudakozták én felölem, hogy *Ki légyen ez az Uraság?* tsupán abbol a' tsalatkozásból, hogy Ö Kaputrokosan útagott: én ellenben Magyar köntösbén: 's ezenkívül hogy a' költéség reám lévén bizattatva, nékem volt módóm rakás arany ezüst pénz ki töltögetésével és a' fizetéssel büszkélkedni. *Sic mundus vult decipi, ergo decipiatur*.

4. A' Magyar köntös mindenütt egyaránt bámultatik és szerettetök, maga valóságos szépségéért — Ahozképest, a' betsület tudás hozná magával, hogy mi se gyaláznánk, még pedig többnyire igazságtalanul, a' Külsök viseleteit: az az ö felettek öly magossan héjazó Nemesség pedig, költösn fejébe még azt is kívánná, hogy felölök ne beszélénök. 's velek ne bánnánk gyakran öly meg vetöleg — mert ha szintén a' Német Birodalom, maga Gyűléseiben, annyiszor és öly kérkedve *magára nem üggesztetiis Európa szeméit*: mindazáltal a' *Kis asszony*²⁰⁾ nyá-

²⁰⁾ A „Kis asszony“ = Európa. „*Európa*, maga valóságában volt a' *Fenitziái Királynak Agénor*-nak szép Leánya, kit *Jupiter* meg szeretett, 's kedvéért (a' mi már mese) szöke szelid bikává változván, ötét virág szedés közben elragadta, és a' világnak ma is ö róla nevezett részébe vitte; hol a' jámbor bikáktól való féltékenység azolta már nints szokásban. A' *Földrajzolök* pedig, ezen *Világnegyedet*, egy országló székbén öllö 's pompás öltözöttű fejedelmi Szűz formájában képzelletök, mellynek: a' *Koronája* Portugallia; *Ábrázatja* Spanyol Ország; *Nyakgyöngvei* a' Piréneumi Havasok; *Mejje* Frantzia Ország; *bal keze* Anglia. 's abban a' *Tzitrom* Hibernia; *jobbkeze* Olasz Ország, 's abban a' *Körtvölly* Sicilia; *két hónallja*, jobbról Helvétzia, balról Hollandia; *Hasa* (mellyből, valamint sok Férfieiből, inkább nagyönis *Anyának* látszök) a' Német Birodalom; *Tzombjai* Magyar és Lengyel Országok; *Szoknyája* az Orosz Birodalom; *Fara* az Európai Török Ország; *Ülőszéke* Görög Ország; 's a' t. A' Nevendékeknek képzeléshez szoktatások, és a' Földesméret tanulására való ketsegtetések tekintetében, elmés találmány.“ (Lásd MÁTYÁSI: *Baráts.* 32. 1.) MÁTYÁSI deákkorának már jóval előtte is azzal az „elmés találmány“-nyal igyekeztek a skólamesterek a tanuló k fejébe véсни Európa térképét. Egy 1743-diki iskolai földrajzban (Akad. kéziratár *Földl.* 4-r. 19. sz. 99.) olvasom: „Mitsoda formában representállyák a Geographusok Európát? [Felelet:] Egy széken öllö Királynénak ábrázatjában kinek Coronája *Portugallia*; Feje *Hispania*; Mellye *Gallia*; hasa *Germania*; Köldöke *Bohemia*; Jobb karja *Italia*; Bal-keze *Anglia*; egyéb tagjai a több országok, szoknyája *Moschovia* etc.“ PÁLÓCZI HORVÁTH Ádám, MÁTYÁSI-nak kor- és költötársa, szintén nőnek személyesíti meg Európát, azt íránt a *Magyar Ávion*-ja XII-dik énekében, hogy a betört francia

Európa-szűz köldökén már alúl táborozott,
Gazdag ágyéka körrül szép hazánkban motozott.

Ehhez pedig ölyen jegyzetet csatol: „Európának az Ágyékja tájján fekszik Magyar Ország. Európát mondja hát szűznek a' lantos, mivel mint szűzet ragadta el a' Bika, nem pedig a' köldökét, mert már ö is mint az alföldi kortsmárosné tsak a' térdéig szűzetske, térdjén fellyül köldökéig menyetske.“ (M. G.)

jasabban katszogat arra mint reánk, a' maga minden tekintetbéli miveltiségeért. Olyan Nemzet az, a' mellynek tiszteletét, nem tsak Forma ruhánkal, hanem minden belső jelességeinkel is méltó meg érdemlenünk.

5. Mihelyt az útas Magyar Országot el hagyja, azután mindenütt, minden személyly különbség nélkül, Utvámokat tartozik bizonyos arra rendelt helyeken fizetni: ha: jól emlékezem, egy egy Statioóra minden keréktől I. Krt: de vanis láttatja, mert olyan útakon megy az ember mint a' deszka, úgy hogy a' legsetétebb éjtszakán se tarthat a' veszedelemtől, és nem tsupán az úgy nevezett Isten földjítől, vagyis in recognitionem Juris Terrestralis fizet, mint nálunk sok helyt, a' hol igazán tsak in recognitionem Aggeris vel Pontis, négy öt kotsi derék homok, vágy harmadfél darab keresztül vetett fa cleibe Vámkerekkek állittatnak, és a' mellettek el menő jobb út el árkoltatik.

6. Tetemes könnyebbségekre szolgál az Utazóknak az, hogy a' Posta házak nagy részint egyszersmind Vendégfogadók is: melly élet módját azon a' részen Uri személylyek sem átallják. Nevezetessen emlékezem olyan Statzióra, a' honnét egy fain veres posztó ruhás, kalapján köntösén arany paszamántos, ezüst sarkantyús, tziíra korbátsú posta legény vitt bennünket: bámultuk mind magát, mind kivált azt, hogy az útban talált posták meszsziőről süvegették, és ki tértek előle; mikor pedig a' Statioóra érkezett, hatan is ki szaladtak a' lovait ki fogni, maga pedig nálunkis elébb bé ment a' posta mesterhez. Azután a' másiktól tudtuk meg, hogy Báró és egy Kerületbéli fő posta mester légyen: ekkor azért adta kotsisságra magát, mivel a' szomszéd posta mesterné szeretője volt. *Habuit rectum!* Jupiter is híkává vált Európa Kis Aszszonyért, *Nec in una sede morantur Majestas et Amor.*

7. Auszriábanis ugyan, de kivált Bavariában, sok helyt a' Falusi gyermekek tiz tizenkettejévelis, majd fertály mértföldig koldulva kergették szekerünket. *Malum Signum in Urina:* Szegénység jele. A' Gróf adatott ugyan nékiek, de nagyon meg szolgáltatta velek. Azt szokta mondani: *Vessünk nékiek mert Németek: Magyaroknak nem adnék, mert annak szégyen egésségessen koldulni* — Azomban

8. Semmi különös boldogtalanságnak nyomait, a' Német parasztság állapotjában, mellyhez képest a' Magyar Országiaké Uraságnak lenni rebesgetteik, észre nem vehettem — Azt meg jegyztem, hogy a' szántó földek keskenykék, és a két ökrön sőt egy lovon is imitt amott látott szántásbol, azt is ki hoztam, hogy minden pihentetés nélkül ugyan azon föld sanyargattatik: de azért még sen olvastam egy ábrázaton is ujjomnyi betűkkel írva az éhezést, és a' belől négy kéz láb álló panaszokat: senki se kívánta velünk háza népét jól tartatni szükségből, mint velem Jurátus koromban a' Mátra mentiben történt, a' hol majd egész akkori keresményemet, szánakozásbol, éhező gazdáim és tsélédjeik meg elégitésére költöttem, Napi fizetéseim helyett a' segéllett szenvedők háláadó áldásaival térvén lakhelyembe vissza; nem láttam annyi ringy rongy úgy szólván vellával rakásra hányt Helységeket, koborló Tatáros Putrikat, és azokban inkább szemétre

mint szobába való, koldós tyúk fészkeket, kaptzákat, 's több ollyas utólsó szükségre koldulandó meg vetett eszközöket; sőt ellenben közönséges meg elégedés virágzott minden ortzákon: a' sóhajtozás és földre süttöt fejek helyett, kedvet és virgantságot tapasztaltam: kéregetés helyett kínáltattam; a' faluk épületei szépséggel épséggel városainkat haladják: a' paraszt házi eszközök és asztali gazdálkodás, sok Nemeseinkét előzik; — 's a' mi leg bizonyosabb egyik jele sorsok tünetőségének, bátor magok viseletéből ki tetszik, hogy ember léteket érezhetik; a' másik pedig az, hogy hozzánk vágyódást egytől se hallottam.

9. Nem kis alkalmatlanságot szerez az Utazónak a' N. Birodalomban az, hogy ott semminemű pénzünk, a' Conventionálisokon kívül (mineműek az Aranyak, 2 Forintosok, 20—10 és 5 Krosok) nem kelendők: de még nagyobb bosszúságokat szenved a' fizető a' miatt, hogy majd minden kis Bagoly Bíró más más pénzt veretvén, 's egyik a' másikét el nem vévén, tsak nem minden két 's harmadfél Statióra más más költő pénzt kell váltogatni; még pedig tsak annyit, a' mennyi abban az egy vagy fél napi szélességű Világban el kelhet; különben rajta vész a' Váltón a' sok Tzipó pillangóknak való tsiri biri pénz — En ugyan ebben az útamban, egyszer és örökre úgy meg untam a' velek való bajlódást, hogy ezután már inkább egy Vármegyében viselnék Generalis Perceptorságot, mint többé Német Országban úti Számtartóságot vállalnék.

10. Az egész Birodalomban sehol Pusztát nem hallottam, egyetlen egy Gulyát vagy Ménest se láttam; mély annyiban nagy szerentse, hogy a' gyalog útasok, Bikáktól 's pásztor ebektől bátorságban lehetnek — De fére tévén a' tréfát, nemdenem a' Magyar Országi kövér Göből hús helyett, inkább ökör Sza — Szar — tsak ki mondom, szarv kellene e, mind azoknak a' Rubricás eszű 's Föld rajzolásokból gazdálkodó Böltseknek, a' kik meg nem gondolván, hogy a' ki makkot akar rázni, előbb fájának kell lenni, szüntelen a' Magyar Országi Puszták meg népesítését sugalják vagy ordítazzák? Mert ha ez a' pium desiderium (vagy is a' mint néhai Ország Bírja Fekete György magyarul fordítani szokta, Szamar kívánság) teljesedne majd meg válna, homnét mutatna a' papiros világot szemlélő pápa szem vágókat; onnan ugyan keveset a' hol a' legelő szűk volta miatt, az útféleken 's vetések végén, pányván legeltetnek, vagy magrol természetett szénán Istállókban tengetnek, egy két borjas Riskát. Azomban a' mostani mód szerént:

11. Nem igaz ama kevély pelda mondás: *Extra Hungariam non est vita* mert azonkívül, hogy a' 8-ik Jegyzés ezt meg táfolja, Német Országban több gyönyörűség, jobb izlésű társalkodás, kisebb lakások, és rendesebb vigasságok vagynak; ott lehet a' leg jobb húsokat enni, leg valóságosabb Magyar borokat, ha bár négy áron is, inni, éppen úgy mint Lengyel Országban. Ugyan azért is mondják a' Lengyelek köz példában: *Nyony ést pottus nyisi vinyum; Nyony ést vinyum nyisi Ungaricum; in Ungaria prócreatur; in Polonyia educatur.*

12. Ha valaki, ezen Utazásomnak le írásából, épületes tudományt nem vehetis, de leg alább agy pipa dohány közben, vele néhány szempillantásnyi unalmas idejét rövidítheti; vagy Feleségére 's tselédire történt bosszszonkodását mértékelheti: nem sajnálom munkámat, nem vesztettem híjjában időmet; egyéharántis nálunk az Irók nem egyebek, hanem magoknak nem használható, 's tsupán másokat mulattató cleven Muzsikák. Részemről szerentsémnek tartom, hogy avagy tsak 52 napot jól tölthettem életemből; önéki pedig egy óráját meg vidámíthatok — A' iki pedig csekélylené tapasztalásimat, gondolja meg egy részről: azt, hogy én szolgálatban lévén, nem annyira mentem, mint vitettem:

A' ki tehát itthon, útonis tsak szolgál,
's Magáénál ottis elsőbb az Úr dolga;

más részről azt, hogy a fellyebb írt napok alatt, mintegy 325 mértföldnyi útát kellettven tenni, azokból állapodó nap számba leg fellyebbis húsznál többet nem vehetek. Ugyan azértis e' tsak ama mondás szerént: *Ut canis e Nilo*, futtában történt. Hogyha pedig ezen egyenes mentséggemmel se kegyesíthetem írántam, rántzos homlokú *Kátó* Bírámát;²¹⁾ inhol a' szabad úti tzedula: Tessék néki maga: szabadságában és költségén, az általam ki jegyzett postákon ballagva, nálam bővebben tapasztalni, 's vissza érkezésével szebbeket jobbakat írni — Én kívánok mind személyének mind pennájának az enyimmél minden tekintetben szerentséshb

Frankfurti Utazást.

MINDENÜTT JÓ, DE JOBB OTTHON.

Készült Frankofurtumban a' Ménus vizénél.²²⁾

Mi annak az oka, hogy minket a' Haza
Bóldog kül-földről-is mágnés-ként húz haza?
'S még a' vad állat is örömet marad ott,
A' hol a' születés néki lételt adott?
Mit nem tsinált *Móses* a' szakállas néppel,
Fűrj essövel tartá és Mennyei péppel,
El-szaggathatatlan ruhákba jártatta,
'S téjjel mézzel folyó Országgal biztatta:

²¹⁾ „*Márkus Portzius Kátó*, hajdan egy Római derék szószólló, Tanátsbeli. és Hadivezér, mint önnön személyében tökéletes életű 's feddhetetlen magaviseletű Férjiú, a' *Censori* fő méltóságot, vagyis a' Társaságbeli erköltsők és szokások diszére való vigyázatot, oly kedvezés nélkül gyakorlott keménységgel viselte, hogy onnét örökre rajta maradtott a' *Censor*, az az, *Fenyítő* nevezet. Azért ő róla vették az Irók ezeket: *Censura* *Catonis*, szoros vizsgálás, vagy kemény rántzba szedés; *Frons* *Catonis*, komor tekintet; 's a' t. nevezetesen pedig a' *Szerzők*, a *finnyás Olvasókat és munkáiknak kémeletlenül Ros-tálóit irogatják KÁTÓKnak*; mint p. o. *Fédrus*: *Quid ergo possum facere tibi, lector Cato?* Mivel találhatom hát kedvedet válogató Olvasó? L. IV. Fab. 7.^a (Lásd MÁTYÁSI: *Baráts.* 23. l.)

²²⁾ MÁTYÁSInak ez a frankfurti útja végén írt berekesztő verse megjelent 1798-diki kötetben: *Versceinek Folytatása* 260. l.

Még-is *Egyiptomba* vágyott-viszsa szíve,
 Noha ott kínos vólt a' szolgálat' míve.
 Pompás és jól élő fog ház a' kalitka,
 Még-is az a' madár melly szeresse ritka.
 Az erdön vatzkorral tengődik a' medve,
 Még is nagyobb ott kinn mint a' lántzon kedve;
 Mert az a' levegő maga szeretetet
 Önt belénk, a' melly ad első lélekzetet,
 A' hol első szomját az állat le-iszsa,
 Édes kívánsággal vágyik oda viszsa.
 Más tulajdonsága van minden Hazának,
 Mellynek érdemiért tetszik a' fiának,
 'S a' meg-rögzött szokást olly tsuda el-hagyni,
 Mint kánikulában a' víznek meg-fagyni:
 Mert a' lassan-lassan válik temészetté,
 Mellyet vas-villával sem választhatsz ketté.
 Idegen kül-földek! hát Isten hozzátok!
 Én Magyar-Országnál jobb hazát nem látok,
 Ragyogóbb a' füstje más népek', tüzénél,
 Fényesebb a' nádja bádog-fedelénél,
 Szebb a' kunyhó melyet gond nélkül alkota
 Itt az együgyűség, mint ott a' palota.
 De minek a' sok szó? másoknak mindene
 Roszszabb az enyimnél, 's ki mondhat ellene?
 A' ki ellenkezik dítsekedésemmel;
 Annak tsak ezt mondom: nézz az én szememmel.
 A' hal a' vizeket soha meg-nem veti,
 A' madár az Eget örökké szereti,
 Reá nem veheti sem a' télnek fagyja
 Sem a' nyár a' vadat hogy berkét el-hagyja:
 Ha hát e' szeretet természetes benne;
 Hogy ne vólna rabja az ember-is ennek?
 Holott az övékkel egy teste' téstája,
 Tsak lelke különböz tőlök és formája,
 Meg-mutatta ama' sok tengert és szárazt
 Tapasztalt *Ulysses'* példája-is már azt,
 A' kinek *Kalypsó* halhatatlanságot
 Igért, hogy feletjse a' hazafiságot:
 Még-is a' kő-sziklás *Ithaka'* birtoka,
 Inkább tetszett néki, mert már oda szoka.
 Mennyit sir Rómáért a' Géták köz't fázó
 'S születő földéből szám-kivetett Názó,
 Hányszor nem kérleli az előtte bé-zárt
 Ajtó nyitására a' haragos Cézárt,

Benne háládatlan Hazájához hajlott
 Buzgósága, hány száz bús versekkel zajlott,
 Az Isteneket-is hányszor rendre perli,
 Reménylve'n hogy vagy ez vagy az meg-emberli,
 Oh ha, úgy-mond, élve nem látná-is szemem
Rómát, leg-alább ott nyughatna tetemem!
 De miért forgatom az ó könyvek lapit,
 Holott található példát mindennapit?
 Sőt magamon kívül többre nints szükségem,
 Oh Haza! mint buzog irántad hűségem!
 Édes kívánásod ingerli mejjemet,
 Emészti leg-szentebb láng belső részemet,
 A' dicséretekkel bár tsak addig bírnék,
 Mig néked illendő hálá-adást írnék.
 Szörnyű dolog a' mit ér'ted véghez-vittek
 Mind *Codrus* mind *Hektor*, mert ők-is így hittek.
 Nemes két férjfiak! dicső áldozatok!
 Világ végig ki-jár a' ti jutalmatok.
 Bizony jól fizeti maga-is a' halál
 Az a' kit hazáját óltalmazva talál.
 De vallyon kinek-is volna hideg vére
 Olyan leg-kegyesebb Anya' Szerelmére?
 Ki szemlélné baját össze-dugott kézzel?
 Fattyú! ha ugyan vagy, más állatot nézz-el:
 Szokott barlangjokért a' vadak meg-vinak:
 A' madarak tsipnek vagy leg-alább rinak.
 Siess áldott idő! a' mellyben békével
 Élhessek szép Hónnyom' gyönyörűségével.
 Oh Hazám! mig élek apolgass kebledben,
 Hóltom után pedig nyugtass szent földedben.